МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0133-з
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньої програми «Початкова освіта»
Т. Ф. Лагутіна

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент _____
Ю. Є. Зубцова

Рецензент: професор кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н., професор _____
М. Д. Дяченко

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Лагутіній Тамарі Федорівні

1. Тема роботи: «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності молодших школярів**»**
керівник роботи Зубцова Юлія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент
затверджена наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 р. № 1446-с

2. Строк подання студентом роботи: 25.10.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики та курсових робіт.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити): проаналізувати сучасні тенденції підготовки вчителів початкових класів; визначити специфіку групової форми організації пізнавальної діяльності в початковій школі; обґрунтувати роль вчителя в організації групової діяльності молодших школярів; розробити діагностичний інструментарій для визначення стану готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів; обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

5. Перелік графічного матеріалу: рисунок «Піраміда навчання Е. Дейла», таблиця з результатми дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Зубцова Ю.Є.	01.12.2023 р.	01.12.2023 р.
Розділ 1	Зубцова Ю.Є.	08.01.2024 р.	08.01.2024 р.
Розділ 2	Зубцова Ю.Є.	25.04.2024 р.	25.04.2024 р.
Висновки	Зубцова Ю.Є.	09.09.2024 р.	09.09.2024 р.
Додатки	Зубцова Ю.Є.	01.10.2024 р.	01.10.2024 р.

7. Дата видачі завдання: 01.12.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	грудень	виконано
2	Написання вступу	грудень-січень	виконано
3	Написання першого розділу	січень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 61 с., 65 джерел.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності молодших школярів.

Методи дослідження: аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних; анкетування, тестування, спостереження, педагогічний експеримент.

Теоретичне значення: обґрунтовано критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів; визначено педагогічні умови такої підготовки.

Практичне значення: розроблення рекомендацій щодо впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів у закладі вищої освіти; дібрано діагностичний інструментарій визначення відповідної готовності.

Галузь використання: заклади вищої освіти.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ГРУПОВА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, ПОЧАТКОВА ОСВІТА

SUMMARY

Lahutina T. F. Preparation of Future Primary School Teachers to Organize Group Educational Activities for Younger Students

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (65 items, 5 of them in a foreign language).

The implementation of the Conceptual principles of secondary education reform "New Ukrainian School" in the educational space of the primary school actualized the importance of solving numerous theoretical and methodological problems of professional training of future primary school teachers, in particular the readiness to introduce a group form of organizing the cognitive activities of younger schoolchildren in the conditions of interactive learning.

The group form of educational activity allows for direct contact between all students, promotes the establishment of moral values and norms of interaction and cooperation, encourages students to independently plan and coordinate cognitive activities, develops the ability to discuss, etc., ensuring the activity of each child.

The purpose of the study is the theoretical justification and experimental verification of the pedagogical conditions for the preparation of future primary school teachers for the organization of group educational activities of students.

The research tasks:

- to analyze modern trends in the training of primary school teachers;
- to determine the specificity of the group form of cognitive activity organization in primary school;
- justify the role of the teacher in the organization of group activities of younger schoolchildren;
- develop a diagnostic toolkit to determine the state of readiness of future primary school teachers to organize group educational activities of students;
- to substantiate the pedagogical conditions for the preparation of the future primary school teacher for the organization of group educational activities of students.

The object of the research is the professional training of future primary school teachers.

The subject of the study is the pedagogical conditions for the preparation of future primary school teachers for the organization of group educational activities of younger schoolchildren.

The first part “Theoretical principles of training a future primary school teacher for the organization of group educational activities of students” examines the current trends in the training of primary school teachers; the specificity of the group form of cognitive activity organization in elementary school is determined; the role of the teacher in the organization of group activities of younger schoolchildren is analyzed.

In the second part “Methodical principles of training future elementary school teachers to organize group educational activities of students” the state of readiness of future elementary school teachers to organize group educational activities of students was investigated and the pedagogical conditions for preparing future elementary school teachers to organize group educational activities of students were substantiated.

Keywords: training of future teachers, pedagogical conditions, group form of educational and cognitive activity organization, junior pupils, educational process, primary education.

ЗМІСТ

Вступ……. 8
Розділ 1. Теоретичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів……. 12
1.1. Сучасні тенденції підготовки вчителів початкових класів…… 12
1.2. Специфіка групової форми організації пізнавальної діяльності в початковій школі……. 18
1.3. Роль вчителя в організації групової діяльності молодших школярів….. 31
Розділ 2. Методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів……. 41
2.1. Стан готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів…… 41
2.2. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів…… 50
Висновки……... 66
Список використаних джерел……. 69
Додатки…….. 76

ВСТУП

Інтеграція України до міжнародної спільноти, процеси глобалізації та технологізації у сучасному суспільстві, становлення соціально орієнтованого розвитку України зумовлює необхідність пошуку нових шляхів професійної освіти та підготовки висококваліфікованих кадрів. Саме тому у вищій педагогічній освіті визначаються нові вимоги до компетентностей майбутнього вчителя початкової школи, професійна освіта якого має відповідати Концептуальним засадам реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016) та Державному стандарту початкової освіти (2018).

Нормативно-правовою базою підготовки майбутніх вчителів початкових класів є Закон України «Про вищу освіту» (2014); Закон України «Про освіту» (2017); Концепція розвитку педагогічної освіти (2018); Стандарти вищої та фахової передвищої педагогічної освіти; Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)» та ін.

Упровадження Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» в освітній простір початкової школи актуалізувало важливість вирішення численних теоретико-методичних проблем професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, зокрема готовність до запровадження групової форми організації пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах інтерактивного навчання. Така здатність обумовлена наявністю в Концепції «Нова українська школа» наскрізного вміння «здатність співпрацювати в команді». Також у змісті громадянської та соціальної компетентності, визначених в Державному стандарті початкової освіти, є здатність до виявлення поваги до інших та толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, а серед вмінь спільних для всіх ключових компетентностей, є «вміння співпрацювати з

іншими особами». До того ж уміння працювати разом – це не лише вимога НУШ, а й важливий аспект ефективної діяльності професійних середовищ. Саме тому, організація групової навчальної діяльності молодших школярів стає невід'ємною складовою професійної діяльності педагога, а отже, має бути у змісті професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Групова форма навчальної діяльності дозволяє забезпечити безпосередній контакт між всіма учнями, сприяє утвердженню моральних цінностей і норм взаємодії та співпраці, спонукає до самостійного планування та координування учнями пізнавальної діяльності, формує навичку дискутувати та ін., забезпечуючи активність кожної дитини.

Разом з тим групова форма організації пізнавальної діяльності, як динамічна освітня стратегія, часто недостатньо використовується вчителями через страх відсутності контролю та дисципліни на уроці.

Теоретичні основи професійної підготовки вчителя досліджували: А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, А. Богуш, С. Вітвіцька, В. Галузинський, Л. Гриневич, Т. Десятов, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Кузь, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Пєхота, Н. Побірченко, О. Пометун, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Г. Товканець, В. Чайка та ін.

Різним аспектам професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів присвячені роботи таких науковців, як: В. Бондар, Н. Бібік, Т. Байбара, О. Буздуган, Т. Гільберт, М. Горват, П. Гусак, С. Дубяга, Л. Коваль, О. Комар, О. Кондратенко, А. Крамаренко, О. Матвієнко, О. Онопрієнко, А. Петухов, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа.

Проблема використання групової навчальної діяльності та підготовки педагогів до неї знайшла своє відображення у працях О. Барановської, В. Дяченко, Е. Задоя, О. Ковшар, К. Колєснік, А. Кравцової., О. Кузьміної, Н. Мосьпан, К. Нор К. О. Поме тун, Н. Пожар, С. Ратовська Л. Пироженко, О. Ярошенко та ін.

Аналіз праць науковців дає підстави стверджувати, що проблема

підготовки майбутніх вчителів початкових класів, пов’язана з готовністю впроваджувати групову форму навчальної діяльності розроблена недостатньо чим і обумовилено вибір теми кваліфікаційної роботи: «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності молодших школярів».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

Поставлена мета дослідження конкретизована у таких завданнях:

- проаналізувати сучасні тенденції підготовки вчителів початкових класів;

- визначити специфіку групової форми організації пізнавальної діяльності в початковій школі;

- обґрунтувати роль вчителя в організації групової діяльності молодших школярів;

- розробити діагностичний інструментарій для визначення стану готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів;

- обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності молодших школярів.

Для вирішення поставленої мети та завдань застосовано комплекс методів наукового дослідження. Теоретичні методи: аналіз наукової літератури, нормативно-правових документів; порівняння, класифікація та узагальнення наукових положень та практичних розробок; емпіричні методи: анкетування, спостереження, тестування, констатувальний та формувальний етапи

педагогічного експерименту.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що обґрунтовано критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів; визначено педагогічні умови такої підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розроблені рекомендацій щодо впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів у закладі вищої освіти; розроблено діагностичний інструментарій визначення відповідної готовності.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1.1. Сучасні тенденції підготовки вчителів початкових класів

Перехід України на європейську систему освіти пов'язаний з процесами глобалізації та технологізації в сучасному суспільстві та включає ступеневу підготовку майбутніх вчителів початкових класів: фаховий молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії.

Професійна педагогічна підготовка переживає етап модернізації та інноваційних змін, пов'язаних зі змінами в початковій освіті, що викликає необхідність узгодження теоретичних концептуальних положень із потребами практики.

Сучасна професійна діяльність майбутнього вчителя початкової школи передбачає його підготовку як висококваліфікованого фахівця, обізнаного зі світовими тенденціями і сучасними вимогами до організації освітнього процесу у початковій школі, здатного до організації навчальної діяльності молодших школярів у системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії [25].

Нормативно-правовою базою підготовки майбутніх вчителів початкових класів є :

- Закон України «Про вищу освіту» (2014);
- Закон України «Про освіту» (2017);
- Концепція розвитку педагогічної освіти (2018);
- Стандарти вищої та фахової передвищої педагогічної освіти;
- Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)» та

ін.

Крім того у підготовці фахівці при створенні освітньо-професійних програм та навчальних планів слід враховувати положення Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016) та Державного стандарту початкової освіти (2018).

Теоретичні основи професійної підготовки педагогів досліджували: А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, А. Богуш, С. Вітвіцька, В. Галузинський, Л. Гриневич, Т. Десятов, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Кузь, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Пєхота, Н. Побірченко, О. Пометун, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Г. Товканець, В. Чайка та ін.

Різним аспектам професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів присвячені роботи таких науковців, як: В. Бондар, Н. Бібік, Т. Байбара, О. Буздуган, Т. Гільберт, М. Горват, П. Гусак, С. Дубяга, Л. Коваль, О. Комар, О. Кондратенко, А. Крамаренко, О. Матвієнко, О. Онопрієнко, А. Петухов, О. Савченко, Л. Хомич, Л. Хоружа.

Так, сучасні тенденції підготовки майбутніх вчителів початкової школи розглянуто М. Єпіхіною. Зокрема, науковиця виділяє тенденції соціального рівня, до якої відносить європейську інтеграцію, гуманізацію та аксіологізацію освіти; тенденції науково-методологічного рівня (поліпарадигмальний та міждисциплінарний характер вищої освіти); тенденції практичного рівня (зокрема технологізацію вищої освіти) [17].

Г. Товканець конкретизує основні стратегічні лінії підготовки майбутнього учителя початкових класів, а саме: модернізація змісту підготовки; використання інноваційних методів у професійній підготовці майбутніх педагогів; орієнтація на науково-дослідну роботу; спрямування освітнього процесу у підготовці майбутніх педагогів на забезпечення завдань національного виховання; формування навичок саморегуляції майбутніх фахівців з початкової освіти [41].

Вища педагогічна освіта має сприяти соціально ціннісному розвиткові

особистості майбутнього педагога та допомагати йому в професійному становленні та спеціалізації у педагогічній діяльності [55].

У професійній підготовці втрачає сутність традиційна модель: «отриманої у загальноосвітньому закладі та ЗВО освіти має вистачити на все життя». Натомість сутністю інноваційної моделі є теза: «інформація швидко застаріває і змінюється, тому для оволодіння новою інформацією необхідно вчитися все життя» [11, с. 175].

Розглянемо сутність поняття «професійна підготовка» у сучасних дослідженнях.

Так, поняття «професійна підготовка вчителя початкової школи» у країнах Європи розглядається як спосіб забезпечення суспільства висококваліфікованими конкурентоспроможними кадрами; засіб побудови єдиного європейського простору та виміру освіти; процес, що здійснюється з урахуванням реформаційних перетворень початкової школи, спричинених соціально-економічним розвитком країни [16, с. 20]

О. Буздуган поняття «професійна підготовка педагогів» розглядає як багатокомпонентний особистісно та професійно значущий процес, що сприяє формуванню стійкого інтересу до обраного фаху, індивідуального стилю професійної діяльності, прагненню до професійного освоєння та творчого осмислення інформаційно-методичних надбань, схильності до самовдосконалення [3].

А. Кравцова, звужуючи це поняття до «професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи» та висловлює власне розуміння так: «формування професійної готовності до здійснення педагогічної діяльності, що спрямована на навчання, виховання та розвиток молодших школярів» [25].

Не втрачає актуальності думка В. Кременя про те, що методологічною основою процесу професійної підготовки є фундаментальна, психолого-педагогічна, методична та практична складові. Фундаментальна підготовка передбачає вивчення теоретичних основ спеціальності; психолого-педагогічна – включає вивчення відповідних навчальних дисциплін; методична –накопичення

професійного досвіду; практична підготовка полягає в проходженні навчальної та виробничої практик [26].

Отже, сучасна професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів передбачає насамперед його формування як високопрофесійного фахівця, який ознайомлений з сучасними світовими та вітчизняними психолого-педагогічними теоріями і концепціями виховання дитини у школі першого ступеня, ґрунтовно підготовлений до організації виховання молодших школярів та розв'язання важливих завдань їхньої життєтворчості [42, с. 31]

Як правило, науковці поняття «підготовка» трактують як процес, а «готовність» – як результат цього процесу. Отже, розглянемо сутність останнього.

Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови, готовність є певним станом, що виражає закінченість, кінцевий результат якої-небудь дії, етапу [1]. В енциклопедії освіти під готовністю до діяльності розуміють стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності [15, с. 137].

До структури професійної готовності науковці відносять різні компоненти, проте всі вони містять набір певних знань, умінь та якостей особистості, що зумовлені її професійною діяльністю [48].

Готовність вчителя початкової школи до педагогічної діяльності вслід за А. Кравцовою розуміємо як інтегровану якість особистості, яка містить мотиваційний, змістовий та процесуальні компоненти, що у своїй сукупності складають цілісну систему і характеризуються низкою взаємозв'язків і взаємовпливів [25].

Л. Фенчак наголошує, що готовність майбутнього педагога до професійної діяльності оцінюється не лише результативністю фахового становлення, але й особистісним зростанням, його мотивацією до оволодіння фаховими знаннями [41, с.135].

Сучасний педагог має володіти вміннями аналізувати, проєктувати, конструювати, організовувати педагогічний процес, продуктивно спілкуватися,

запобігати міжособистісним конфліктам [11].

Запровадження компетентнісного підходу в освіті загалом та вищій освіті зокрема обумовлює формування загальних та фахових компетентностей, визначених у Професійному стандарті та Стандартах вищої та фахової передвищої педагогічної освіти. Крім того заклад вищої освіти має право розширити перелік компетентностей в освітньо-професійних програмах.

Загалом, поняття «компетентність» у Законі України «Про вищу освіту» розглядається як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [44].

Професійна компетентність є вищим рівнем сформованості готовності педагога до майбутньої професійної діяльності [25].

Цілком погоджуємося із О. Павлик, Н. Білоконною та О. Лисевич в тому, що результативність фахової підготовки залежить не тільки від якості засвоєння знань здобувачами, а й від їхнього бажання самостійно здобувати нові знання та застосовувати їх на практиці. Авторки виокремлюють технології та методи роботи, які варто використовувати викладачам ЗВО в освітньому процесі, зокрема: ігрові та тренінгові технології, майстер-класи, методи розвитку критичного мислення, аналізу відеозаписів уроків тощо [39].

Формування компетентності, на думку В. Лугового забезпечується, якщо здобувачі розуміють цілі та завдання навчальної дисципліни; поділяють відповідальність за результати процесу навчання; навчаються працювати в команді; орієнтовані на пошук нових знань; оволодівають уміннями на практиці; мають постійний зворотний зв’язок із викладачами; постійно навчаються вчитися [31].

Відповідно, змінюється і роль викладача ЗВО: викладач не навчає студентів, а виконує функції стимулювання, керування та координації їхньої діяльності. Сучасна система професійної підготовки має практично орієнтувати студента, навчаючи їх процесу самостійного здобуття знань / інформації [54].

Важливими напрямами підготовки майбутніх учителів початкової освіти до діяльності в НУШ ми визначаємо такі:

- підготовка до організації освітнього середовища;

- підготовка до впровадження інтегрованого, тематичного та діяльнісного підходів;

- підготовка до впровадження інноваційних технологій та методів навчання;

- підготовка до формувального та підсумкового оцінювання;

- підготовка до інклюзивного навчання та ін.

Окремим напрямом ми визначаємо підготовку до застосування групової навчальної діяльності, як складової педагогічної освіти.

Ґрунтовне дослідження щодо підготовки вчителів до такої діяльності провела С. Ратовська, яка під готовністю вчителя початкової школи до організації групових форм пізнавальної діяльності розуміє особистісне новоутворення, яке охоплює мотивацію до модернізації й оптимізації пізнавальної діяльності молодших школярів, теоретичні знання про зміст і форми навчальної діяльності, практичні уміння й навички організації групової форми навчання, здатність до критичної самооцінки й оцінки результатів своєї діяльності. Дослідниця визначила такі компоненти готовності: мотиваційно-цільовий (прагнення залучати молодших школярів до спільної діяльності), когнітивний компонент (наявність комплексу знань про сутність та особливості групових форм пізнавальної діяльності та ін.), операційний (здатність до використання на практиці системи професійних знань, умінь і навичок), рефлексійний (здатність до критичного й адекватного оцінювання своїх педагогічних дій) [47].

Таким чином, успіх майбутніх учителів початкових класів визначається сформованим у процесі професійної підготовки у ЗВО розумінням особливостей Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти. Сучасній початковій школі потрібні підготовлені вчителі, із сформованими загальними та фаховими

компетентностями, креативні, творчі, гнучкі, здатні навчатися протягом життя. Підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкових класів відбувається за різними напрямами. Одним із перспективних напрямів є підготовка до організації групової навчальної діяльності молодших школярів.

1.2. Специфіка групової форми організації пізнавальної діяльності в початковій школі

Ефективність освітнього процесу залежить не тільки від технологій, методів та прийомів роботи, які використовує вчитель, а й від форм організації пізнавальної діяльності (ФОПД) учнів.

Слово «форма» має латинське походження і означає: зовнішність, зовнішній вигляд, устрій, спосіб організації.

В науково-методичній літературі іноді поняття «форми організації пізнавальної (навчальної / навчально-пізнавальної) діяльності» використовують як синонім «форми організації навчання» або застосовують поняття «організаційні форми навчання». Ми ці поняття розмежовуємо. Так, форма організації навчання – це спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі [4, с. 165]. До форм організації навчання (ФОН) відносять урок, факультатив, лекції, практичні заняття, екскурсії тощо. В межах форм організації навчання, наприклад, уроку, вчитель може застосувати різні способи (форми) організації пізнавальної діяльності. Отже, форма організації пізнавальної діяльності – це зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у сталому порядку і режимі [49]. Тобто ФОПД регламентують особливості взаємодії вчителя та учнів, ступінь активності учнів у навчально-пізнавальній діяльності та спосіб керівництва цією діяльністю з боку вчителя.

Досліджуючи генезис групової ФОПД, констатуємо, що деякі історичні форми організації навчання стали в подальшому формами організації пізнавальної діяльності.

Так, найдавнішою формою навчання є індивідуальна. Суть її полягає в тому, що учитель спілкується з учнем «сам на сам» у будинку вчителя або учня, учень виконує завдання індивідуально. При індивідуальній роботі кожен учень працює самостійно. Темп його роботи визначається ступенем цілеспрямованості, розвитку інтересів [36, с, 154]. Індивідуальна форма навчання широко використовувалась і в Середньовіччі, що давало змогу врахувати індивідуальні особливості та можливості учнів і, відповідно, дібрати доцільні методи роботи [19].

Найбільш розповсюдженою є класно-урочна система навчання, ключовими поняттями якої є «клас» та «урок». Обґрунтував класно-урочну систему навчання Я. А. Коменський. Особливостями цієї системи є: постійний склад учнів класу; усталений початок і кінець навчального року; урок як навчальне заняття; чітко визначений розклад уроків; навчальні плани і програми, що відображають і визначають навчальну тему уроку в кожному класі; провідна роль учителя в освітньому процесі [29].

Групові форми навчання історично мають різні форми вияву.

Так, групова форма навчання зародилась ще в Стародавньому Китаї і використовувалась під час навчання грамоти: один вчитель навчав кількох учнів одночасно. Так, під час навчання учитель читав рядок у книжці, учні, водячи пальцем по писаному, повторювали за вчителем, поки не засвоювали значення кожного знака [13].

Починаючи з 16 століття значення індивідуального навчання зменшується і поступається індивідуально-груповій формі, за якої вчитель працює вже не з одним учнем, а з групою різновікових дітей, неоднакових за рівнем підготовки. Разом з тим ця форма навчання не задовольняла потреб суспільства в якісній підготовці молоді до участі у вирішенні соціально-значущих завдань, тому що учні одержували лише елементарні навички читання, письма і лічби. До того ж

переважна більшість дітей залишалася неохопленою навчанням [36, с. 155]. В основу групової форми навчання покладено ідеї Ж.-Ж.Руссо, Й. Песталоцці, Дж. Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Так, до прикладу, Й. Песталоцці стверджував, що вміле поєднання індивідуальної і групової діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їхня активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку [21, с. 81].

В свою чергу Я. А. Коменський одним з перших запропонував створення характерологічних (в сучасній освіті – диференційованих) груп, а саме, пропонував типологію учнів у відповідності до їхніх індивідуальних особливостей (якостей розуму, темпу розумової діяльності, ставлення до навчання, рис характеру в навчанні). Крім того, педагогу належить ідея залучення кращих учнів до навчання інших, що давало таким «сильним» учням можливість осмислювати та вдосконалювати свої знання в ході «викладацької / наставницької роботи» [10].

Диференціація груп використовувалась і у вітчизняній педагогіці у братських школах. Відповідно до статутів цих закладів, кожен клас ділився на три групи: початківців, тих, хто встигає і високо встигаючих. Учитель, працюючи одночасно з трьома групами, відшукував для кожної групи своє завдання та особливу форму організації навчальної роботи [36, с .155].

Ще однією історичною формою організації навчання був Дальтон-план. В умовах такої школи, учні не мали спільної класної роботи, їм надавалась свобода вибору змісту занять, чергування предметів, використання власного робочого часу. Програмний матеріал ділився на частини, кожна з яких конкретизувалася на спеціальній картці у формі короткого письмового завдання з постановкою запитань і визначення джерел, де учні можуть знайти відповіді на поставлені запитання. Учень укладав з учителем так званий «контракт» про самостійне опрацювання певних завдань у визначений час. Керуючись письмовими завданнями, учні самостійно наодинці або в невеликих групах по 3-5 осіб виконували свою роботу в доступному для кожного темпі. Облік навчальної роботи вівся на картках: лабораторній картці інструктора (вчителя),

індивідуальній обліковій картці учня і обліковій картці класу. Оскільки учні працювали в окремих предметних кабінетах-лабораторіях, Дальтон-план мав й іншу назву – лабораторний план [33, с. 96].

Власне у практиці роботи української радянської школи в 20-х рр. XX ст. використовувались ідеї модифікованого Дальтон-плану, який і називали бригадно-лабораторним методом. Під час такого навчання здійснювався індивідуально-диференційований підхід до учнів, а труднощі чи проблеми, які виникали у школярів під час виконання індивідуального завдання, розглядалися всією групою – бригадою [10]. Бригадиром, тобто керівником такої бригади був один із учнів. Бригади могли отримувати різні завдання, результати виконання яких порівнювалися або могли вивчати однаковий матеріал, але з різним питанням для кожної групи [25, с. 33].

Різновидом групового навчання була і белл-ланкастерська система, що отримала назву за прізвищами засновників – пастора-педагога А. Белла і вчителя Дж. Ланкастера. Педагоги запропонували систему взаємного навчання. Заняття проводились у залах для 300 і більше учнів, поділених на групи по 10–15 осіб, закріплених за моніторами (старшими учнями). Відповідно вчитель спочатку навчав старших учнів, які потім навчали своїх менших товаришів у групах [19; 21, с. 82].

Також варіантами групової форми навчання були:

- батавська система: в першій частині уроку вчитель працював з класом, у другій – з учнями, які мали проблеми із засвоєнням матеріалу або тими, хто бажав глибше опановувати певні розділи дисципліни;
- мангеймська система: диференціація класу на чотири групи у відповідності до здібностей учнів (середні здібності, малоздібні учні, розумово відсталі діти, обдаровані діти);
- план Трампа: 40% навчального матеріалу учні засвоювали у великих групах (120-150 осіб), 20% – у малих групах (10-15 осіб); 40% – самостійна робота [19].

В сучасній педагогіці систему ФОПД як в межах класичного уроку в

школах, так і навчальних занять в ЗВО (лекції, практичні, семінарські заняття) складають фронтальна, колективна (кооперативна), групова, парна, індивідуальна робота.

Як правило, групова навчальна діяльність у дослідженнях трактується як організована вчителем спільна навчальна діяльність учнів одного класу, під час якої група отримує завдання, виконання яких потребує спільних зусиль учнів – спільного планування роботи, обговорення й вибору способів виконання завдань, взаємодопомоги, співробітництва, самооцінювання. Кінцевий продукт групової роботи не є механічним об'єднанням окремих зусиль учасників групи, а новим результатом, збагаченим колективними зусиллями, різними думками [60].

Також науковці, трактуючи це поняття, наголошують на об'єднані учнів у груповій роботі загальною навчальною метою та опосередкованому керівництві вчителя і співпраці з учнями за принципом «учитель – група співпрацюючих між собою учнів» [37; 56, с. 6].

Разом з тим О. Пометун та Л. Пироженко під поняттям «групова форма організації навчальної діяльності» розуміють фронтальну роботу класу / групи учнів, що проходить під керівництвом вчителя. А поняття «колективна (кооперативна) форма навчальної діяльності» трактують як форму організації навчання у малих групах, об'єднаних спільною навчальною метою [57, с. 19].

С. Ратовська у визначенні поняття «організація групової навчальної діяльності» уточнює вікову категорію здобувачів, а саме, молодших школярів, а саме, «це така взаємодія вчителя й учнів – суб'єктів педагогічного процесу, що реалізується через спеціально впорядковані відповідно цілям початкової школи їх навчально-пізнавальні дії; відбувається в певному режимі – системі малих навчальних груп і через опосередковане керівництво вчителем та його педагогічну підтримку сприяє розв'язанню завдань початкової освіти» [47].

Оптимальною кількістю учасників групи визначають 3-6 осіб: за меншої кількості учням важко різнобічно розглянути проблему, а за більшої – вчителю складно врахувати, яку саме роботу виконав кожний учень [57].

До ознак групової роботи відносять:

- об’єднання класу на групи / команди для досягнення навчальної мети;

- склад групи змінюється залежно від змісту і характеру навчальних завдань;

- завдання в групі виконується так, щоб можна було оцінити індивідуальний внесок кожного члена групи.

До того ж кожна група розв’язує певну завдання / проблему, яке може бути:

- за складністю: однаковим або диференційованим;

- за змістом: взаємодоповнюючим або послідовно пов’язаним із завданнями інших груп;

- за способом виконання: різним або однаковим.

Групи можуть бути гетерогенним, тобто складатися з учнів з різним рівнем пізнавальних можливостей або гомогенними – з учнів, приблизно рівних за пізнавальними можливостями [57].

Групова навчальна робота має низку переваг. Так, піраміда навчання («конус навчання», «конус збереження» або «піраміда збереження») американського дослідника Е. Дейла, американського вченого та педагога, переконує, що активне навчання, до якого відносять і групову роботу, забезпечує отримання більш високих досягнень в освітньому процесі (рис. 1) [12]. Власне групове навчання має 50% ступеню засвоєння навчального матеріалу.

Рисунок 1.1. Піраміда навчання Е. Дейла

Ґрунтовно проаналізували переваги групової роботи Т. Сосинець та

Л. Чосік. Ними встановлено, що групові форми навчальної діяльності:

- забезпечують безпосередній контакт між всіма учнями, що викликано об'єктивною необхідністю в спільній діяльності та суб'єктивною потребою у спілкуванні;

- створюють умови для реалізації можливостей особистості учня, виявлення його індивідуальності;

- сприяють утвердженню моральних цінностей і норм взаємодії та співпраці, привчають школярів відчувати відповідальність за свою роботу;

- спонукають до самостійного планування учнями пізнавальної діяльності, забезпечують внутрішню стимуляцію, ріст самостійності учнів при вивченні нового матеріалу, виконанні творчих завдань;

- формують навичку дискутувати та дають можливість одночасно висловитись багатьом дітям і заощадити час;

- розвивають почуття поваги до думки інших [50, с. 89].

Погоджуємось з дослідниками і в тому, що групова ФОПД дає більше можливостей учням висловлюватися, стати ініціаторами розмови, безпосередньо вести бесіду, вести обмін думками [50, 90].

Почуття групової належності, зазначають О. Пометун та Л. Пироженко, дає учням змогу подолати труднощі: коли діти навчаються разом, з іншими, вони відчувають істотну емоційну та інтелектуальну підтримку [57, с. 20]. Під час роботи у малих групах, акцентують Т. Сосинець та Л. Чосик, мовчазні учні стають активними учасниками навчального процесу, учні в такій безпечній атмосфері звільнені від страху [50, с. 90]. З цим твердження погоджується і Л. Покась та В. Юрченко стверджуючи, що учні з низькими навчальними можливостями в групах висловлюються частіше, ніж звичайно в 10-15 разів [43].

О. Ковшар зазначає, що групова робота активізує мислительну діяльність учнів, допомагає ліквідувати прогалини в їхніх знаннях, згуртувати класний колектив та привчає працювати самостійно [22, с. 54].

Безперечно, у груповій роботі зміцнюється соціальний контакт між членами групи, виявляється взаємодопомога, взаємоконтроль, змагальність.

Вчитель має можливість надати індивідуальну допомогу тим, хто її потребує [28].

В свою чергу А. Кравцова зазначає, що групова робота допомагає створювати умови для формування позитивної мотивації учнів; дає можливість здійснювати диференціацію навчання; забезпечує високу активність усіх учнів та ін. [25]

Крім того, науковці серед переваг визначають:

- формування вмінь планування, контролю, взаємоконтролю, рефлексії (О. Барановська) [2];
- зростання обсягу виконаної роботи набагато більший у порівнянні з іншими ФОПД (Л. Покась, В. Юрченко) [43];
- учні вчаться розподіляти обов'язки; беруть на себе функції вчителя і виконують дорослі види діяльності (Є. Коваленко, Р. Микитуха, Н. Мосьпан) [21; 34];
- взаємонавчання, оскільки засвоєння певного багажу знань, група учнів навчає кожного свого члена;
- мотивує кожного учня до засвоєння теми, бо результат кожного буде вагомим для досягнення результатів групою (Н. Кравець, Н. Козьма) [24, с. 32];
- розвиток вміння уникати / розв'язувати конфліктних ситуацій при вирішенні спірних питань;
- вироблення спільної думки в ситуації, менш напруженій, ніж робота у великій групі (Л. Пироженко, О. Пометун) [57].

З визначеними перевагами пов'язані завдання групової ФОПД, а саме: навчати школярів співпраці у виконанні групових завдань; стимулювати пізнавальну активність і самостійність учнів; стимулювати моральні переживання взаємного навчання; формувати комунікативні вміння та рефлексивні компоненти навчальної діяльності (цілеспрямованість, планування, контроль, оцінку) [22, с. 53; 24].

О. Буряк та О. Кечик систематизували переваги групової навчальної діяльності у такі функції:

1) мотиваційна: мотивує кожного учня до засвоєння теми, бо результат кожного буде вагомим для досягнення результатів групою;

2) навчальна: під час навчання, окрім засвоєння нових знань, умінь і навичок, група учнів навчає кожного свого члена;

3) організаційна: учні вчаться розподіляти обов'язки, спілкуватись один з одним, розв'язувати конфлікти;

4) розвивальна: розвиток наукового світогляду школярів, критичного мислення та комунікативних навичок;

5) виховна: формується колективізм, моральні, гуманні якості особистості [56, с. 6].

Групова робота є важливим інструментом для виховання самовпевненості учнів, оскільки вона ставить їх у ситуації, коли вони повинні відстоювати свої ідеї та враховувати думки інших. Ця взаємодія не тільки допомагає їм з висловлювати свої думки, але й підтверджує їхній внесок через зворотній зв'язок однолітків.

Окремо науковці визначають переваги внутрішньокласної групової диференціації. Так, О. Кузьміна в межах свого дисертаційного дослідження на тему «Диференційоване навчання в умовах групової форми навчальної діяльності учнів початкової школи», зазначила, що рівнева диференціація надає можливість учням досягти певного рівня навчання у відповідності до їхніх здібностей; створює умови для прояву інтересу до предмета; активізує пізнавальну діяльність та ін. [27]

Н. Мосьпан пропонує варіанти формування таких диференційованих груп:

- перша група: учні з низькою працездатністю із низьким рівнем розвитку реальних навчальних можливостей; середньою працездатністю і низьким рівнем розвитку реальних навчальних можливостей дитини; високою працездатністю і низьким рівнем розвитку реальних навчальних можливостей дитини (з цією групою працює, як правило, вчитель);

- друга група: учні з низькою працездатністю і середнім рівнем розвитку реальних навчальних можливостей дитини; середньою працездатністю і

середнім рівнем розвитку реальних навчальних можливостей дитини; низькою працездатністю і високим рівнем розвитку реальних навчальних можливостей дитини;

- третя група: учні із середньою працездатністю і високим рівнем розвитку реальних навчальних можливостей; високою працездатністю і середнім рівнем розвитку реальних навчальних можливостей; високою працездатністю і високим рівнем розвитку реальних навчальних можливостей дитини (група виконує здебільшого творчі завдання) [34].

Внутрішньокласна диференціація дозволяє вчителю організовувати роботу на уроці так, щоб кожен учень працював з оптимальним навантаженням. Зокрема, О. Барановська акцентує на тому, що актуальність диференціації навчання зросла в умовах дистанційного та змішаного навчання в реаліях війни. Власне, групова форма навчання дозволяє вирішити низку проблем у часи ізоляції і навчання вдома [2].

Розглянемо особливості застосування групової форми організації пізнавальної діяльності в початковій школі.

Розпочинаючи організацію групової форми навчання в першому класі, педагогам рекомендують починати навчання з роботи в парах. Таку роботу можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення навчального матеріалу, перевірки навчальних досягнень учнів та ін. Під час роботи в парах усі учні класу залучені до роботи: вони обговорюють певні питання, розмірковують, обмінюються ідеями, виконують завдання тощо [30].

Н. Кравець та Н. Козьма наголошують, що молодшим школярам важко відстоювати свою точку зору та свою позицію, ставити запитання, бути ініціативними у здобутті знань. За групової роботи стосунки між учителем та учнями на уроці набувають характеру партнерської взаємодії: учні співпрацюють, допомагають та активно спілкуються один з одним. Тому групові форми організації діяльності створюють ситуації, коли кожен учень має можливість висловитися, вчитись доводити твердження, відстоювати думку,

набувати досвіду спілкування, розвивати творчі здібності, формувати свою особистість [24, с.31].

Групова робота полягає у спільних зусиллях учнів щодо вирішення поставлених учителем завдань. Вони здійснюють планування, обговорення і вибір способів вирішення навчально-пізнавальних завдань, взаємоконтроль і взаємооцінку [50].

Є. Коваленко та Р. Микитуха наголошують, що групове навчання є взаємним навчанням, яке передбачає, що кожен із тих, хто навчається, є одночасно вчителем стосовно до інших членів групи, допомагає їм засвоїти ті знання та вміння, якими вони володіють найбільш успішно, що, своєю чергою, сприяє вирівнюванню загального рівня засвоєння учнями навчального матеріалу. Таке взаємне навчання передбачає спільне засвоєння теоретичного матеріалу, спільне набуття вмінь та навичок, спільний контроль здобутих знань та умінь. В умовах взаємного навчання учень стає суб'єктом пізнавальної діяльності, її організатором та учасником [21, с. 83].

Групове навчання, на думку І. Талаш, є ефективним засобом формування навичок самоконтролю. Такі навички доцільно формувати поетапно, до прикладу, у процесі взаємоперевірки. Саме тому на першому етапі доцільно запропонувати учням перевіряти роботи своїх однокласників, а знайшовши помилку, вказати на неї однокласнику, пояснити її суть і як її виправити [58].

Залежно від змісту та мети, завдань групову роботу можна організовувати у різних формах. Для роботи в групах надається організація і проведення навчальних ігор, рольових ігор та імітацій, драматичних вистав, інтерв'ю; розв'язування проблем та прийняття рішень; виконання проєктів [50, с. 90].

За технологією застосувань парну та групову роботу Т. Гільберт, С. Тарнавська, Н. Павич пропонують поділити на такі види:

- збирання інформації з певної теми;
- інтенсивна перевірка обсягу та глибини знань;
- розвиток умінь аргументувати власну позицію [5].

Н. Мосьпан, класифікує групову роботу таким чином:

- парна форма навчальної роботи – два учні виконують деяку частину роботи разом;

- ланкова форма – організація навчальної діяльності щодо постійних малих учнівських груп, керованих лідерами; учні працюють над єдиним завданням;

- диференційовано-групова робота – передбачає організацію роботи учнівських груп з різними навчальними можливостями; завдання диференціюються за рівнем складності;

- кооперативно-групова форма роботи передбачає виконання частини загального, рівноцінного за ступенем складності класного завдання [34].

Л. Шевчук виокремлює шість моделей співпраці для учнів початкової школи:

1. Спільно-навчаюча модель співпраці (гра «Вчитель – учень») – передбачає навчання учнем товариша (або товаришів) через наслідування. Педагог допомагає учням розподілити між собою ролі: один з них – «учитель», інший – «учень» (школярі можуть мінятися ролями). «Учитель» виконує завдання, «учень» спочатку спостерігає за ним, відтак наслідує (копіює) виконання навчального завдання.

2. Спільно-контролююча модель співпраці (гра «Контролер – виконавець») – передбачає контроль та корекцію учнем виконання навчального завдання товаришем. Школярі отримують завдання, розподіляють між собою ролі (за звичай, спочатку ролі розподіляє вчитель) та виконують завдання: один з них – «виконавець» (виконує навчальне завдання), другий – «контролер» (уважно слухає, спостерігає, підказує, коли виникають труднощі, виправляє допущені помилки та за потреби допомагає). Потім учні можуть мінятися ролями.

3. Спільно-рівноправна модель співпраці (гра «Партнери») – будується на партнерських стосунках школярів. Учні отримують навчальне завдання й виконують його разом (ускладнений варіант може містити виконання ролей керівника групи, секретаря, доповідача тощо).

4. Спільно-індивідуальна модель співпраці (гра «Поділися з товаришем») – містить елементи одночасної індивідуальної роботи. Після отримання

навчального завдання учасники групи разом планують його виконання, розподіляють доручення, а потім кожен виконує свою частину завдання індивідуально.

5. Спільно-послідовна модель співпраці (гра «Конвеєр») – передбачає почергове індивідуальне виконання школярами свого доручення. Учні групи отримують навчальне завдання, планують його виконання, розподіляють доручення, відтак учасники групи по черзі виконують завдання, маючи, таким чином, можливість спостерігати за роботою товариша. За такої форми роботи результат навчальної діяльності одного учня стає основою для виконання завдання іншим.

6. Комбінована модель співпраці найскладніша, адже передбачає поєднання та чергування описаних (вище моделей співпраці.

Спільним для всіх моделей є неодмінно групове підбиття підсумків та звіт перед класом і вчителем про отримані результати [60].

Таким чином, актуальною для сучасної початкової школи залишається проблема урізноманітнення форм організації як навчального процесу, так і форм організації пізнавальної діяльності на навчальному занятті, зокрема уроці. Необхідність дослідження можливостей групової форми навчання обумовлена як Концепцією «Нова українська школа», Державним стандартом початкової освіти, так і суспільними запитами на випускника, зокрема, і початкової школи, здатного до командної взаємодії. Групова ФОПД забезпечує безпосередній контакт між усіма учасниками освітнього процесу, створює умови для реалізації можливостей особистості, сприяє формуванню моральних цінностей і норм взаємодії, забезпечує розвиток навичок самостійності, відповідальності, самоконтролю тощо.

1.3. Роль вчителя в організації групової діяльності молодших школярів

Групова форма організації пізнавальної діяльності, як динамічна освітня стратегія, часто недостатньо використовується вчителями через страх відсутності контролю та дисципліни на уроці. Проте, за умови ефективного застосування, ретельного планування та фасилітації, групова робота не тільки активізує учнів, але й озброює їх основними навичками, необхідними для їхнього майбутнього, мотивує, розвиває критичне мислення, комунікативні навички, вміння приймати рішення та ін. Саме тому підготовка майбутніх учителів початкової школи потребує нових підходів до питань формування їхньої відповідної професійної компетентності.

У Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)» визначено 5 загальних та 15 професійних компетентностей, які є складовими відповідних трудових функцій. Виокремимо фахові компетентності, пов’язані з темою нашого дослідження. Так, до трудової функції А (Навчання учнів предметних (інтегрованих) курсів) входить мовно-комунікативна компетентність, що, з-поміж іншого, передбачає здатність вчителя формувати і розвивати комунікативні уміння та навички учнів. Предметно-методична компетентність, що входить до складу цієї ж функції, включає і здатність розвивати критичне мислення та формувати в учнів вміння обґрунтовувати, доводити власну думку, ставити запитання, що можна зробити завдяки груповій ФОПД.

Трудова функція Б (Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу) включає психологічну компетентність та, відповідно, здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною. Так, означена компетентність включає наявність знань основних стратегій на посилення взаємодії учнів (створення правил класу, кооперативні форми навчання та ін.) та

вміння їх застосовувати. В свою чергу компетентність педагогічного партнерства, включає здатність педагога до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями.

На особливу увагу заслуговує зміст організаційної компетентності, що входить до складу трудової функції Г (Управління освітнім процесом). Саме ця компетентність включає здатність вчителя організовувати різні види і форми навчальної та пізнавальної діяльності дітей. До складу цієї функції входить і оцінювально-аналітична компетентність, зокрема, здатність забезпечувати взаємооцінювання результатів навчання, що можна зробити під час парної та групової роботи [45].

Отже, перед майбутнім учителем початкової школи постає завдання використання різноманітних форм організації пізнавальної діяльності школярів, визначених Професійним стандартом, а перед закладами вищої освіти, відповідно, – підготувати здобувачів до цього.

Готовність є інтегративним особистісним новоутворенням, що формується на підставі теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та життєвого досвіду [32].

Психологічна готовність є складною діалектичною структурою, яка являється якістю особистості, що характеризується сукупністю інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових сторін психіки людини щодо їх співвідношення із зовнішніми умовами та майбутніми завданнями. Відповідно, професійна готовність – це стійка система професійно важливих якостей особистості (позитивного відношення до професії, організованості, уважності, самовладання тощо), її досвід, знання, навички, уміння, необхідні для успішної діяльності в багатьох ситуаціях [49].

О. Матвієнко, готовність до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня, розглядає як сукупність особистісних, психологічних, професійних особливостей майбутнього вчителя, що охоплюють ціннісно-мотиваційну, змістово-процесуальну та дієво-операційну сфери педагогічної діяльності, яка дає йому змогу успішно реалізовувати педагогічну

взаємодію у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня [32].

Готовність майбутнього вчителя до групової форми організації пізнавальної діяльності молодших школярів ми визначаємо як інтегративну особистісну якість, що передбачає наявність сприятливого мотиваційно-ціннісного сталення до групової роботи та володіння ефективними способами її організації.

Готовність до впровадження групової ФОПД є результатом відповідної професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

В межах свого дисертаційного дослідження С. Ратовська розглядає підготовку майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності школярів як цілісний педагогічний процес взаємопов'язаної діяльності викладача, що включає викладання, організацію та управління груповою навчальною діяльністю студента та майбутнього вчителя (учіння, організація самостійної навчальної діяльності в малих групах). Знання, вміння, навички та досвід щодо організації групової навчальної діяльності учнів авторка відносить до технологічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Саме технологічна компетентність, на думку С. Ратовської, є властивістю, що являє собою відрефлексовану спрямованість особистості на відбір та застосування найбільш ефективних варіантів організації групової та міжгрупової взаємодії молодших школярів [47].

Для формування технологічної компетентності дослідниця пропонує комплекс педагогічних умов, а саме:

- збагачення змісту підготовки ідеями технологічного та компетентнісного підходів до навчання молодших школярів, теорією організації їхньої групової навчальної діяльності;

- застосування групових форм при організації навчальної діяльності майбутнього вчителя початкових класів;

- спрямованість педагогічних практик на формування фасилітаторської позиції майбутнього педагога [47].

На основі аналізу літературних джерел розглянемо роль вчителя під час

організації групової форми пізнавальної діяльності, яку мають усвідомити майбутні педагоги.

Так, учитель у груповій навчальній діяльності, яка дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги, керує роботою молодших школярів опосередковано, без надмірного тиску на засадах співпраці: педагог втручається у роботу групи тільки тоді, якщо в учнів виникають запитання і / або вони самі звертаються по допомогу чи порадою до вчителя [22, с. 53; 25].

Таку позицію вчителя початкових класів стосовно учнів, С. Ратовська назвває фасилітаторською, що нею розуміється як система гуманістичних поглядів, установок, цінностей педагога, яка підкріплена його позитивним спрямуванням, наявністю реальних знань, умінь та навичок, креативним досвідом, необхідними для організації групової навчальної діяльності учнів [47].

К. Нор виділяє три етапи групової ФОПД. Так, на першому (підготовчому) етапі, науковиця пропонує ознайомити молодших школярів з прийомами ділового спілкування у фронтальній роботі. На цьому етапі варто формувати гетерогенну групу за навчальними та психологічними здібностями, хоча б з одним сильним учнем; пояснити значення спільної діяльності та формувати позитивне ставлення до неї; вчити працювати в парі / малій групі (планувати, розподіляти обов'язки, оцінювати результати діяльності).

Під час другого (основного) етапу педагог вже може вчити дітей прийомам розумової діяльності; урізноманітнювати види групової діяльності та ФОПД (поєднувати групову діяльність з індивідуальною та фронтальною); ускладнювати зміст навчального матеріалу, який пропонується групі та ін.

На третьому (заключному) етапі рівень складності навчального матеріалу має підвищитися, а також можуть пропонувати завдання проблемного характеру у різних видах групової роботи [37].

Схожу етапність запровадження групової ФОПД пропонує і М. Горварт, акцентуючи на вихованні толерантності у молодших школярів в умовах інтерактивного спілкування.

Так, перший етап застосування групової роботи, на думку, науковиці

полягає у формуванні навичок співпраці. М. Горварт пропонує низку прийомів, з якими можна ознайомити молодших школярів: взаємооцінювання, допомога товариша в разі потреби, введення символів та жестів та ін.

На другому етапі відбувається перехід до систематичного використання групової ФОПД. Цікавим є спосіб переконання в ефективності групової роботи, який пропонує М. Горварт: запропонувати одне й теж завдання для виконання половині класу індивідуально, а іншим – в групах. Також дослідниця рекомендує не забувати про поступове ускладнення завдань, які пропонуються групі. Часто вчителі відмовляються від групової діяльності, тому що під час її застосування в класі шумно, темп роботи знижується у порівнянні з фронтальною роботою. Саме тому варто дотримуватися принципу систематичності та поступовості її запровадження [9].

Розглянемо структуру групових занять за М. Виноградовим.

1. Вступна частина: постановка пізнавального завдання / проблемної ситуації; інструктаж щодо послідовності роботи; роздавання дидактичного матеріалу групам.

2. Групова робота: знайомство з матеріалом, планування роботи в групі; розподіл завдань всередині групи; індивідуальне виконання завдання; обговорення індивідуальних результатів роботи в групі; обговорення спільного завдання групи (зауваження, доповнення, уточнення, узагальнення); підбиття підсумків групового завдання.

3. Заключна частина: повідомлення про результати роботи в групах; аналіз виконання пізнавального завдання; загальний висновок про групову роботу і досягнення поставленого завдання [30].

У науково-методичному посібнику «Сучасні методи групової роботи з учнями», укладачі О. Буряк та О. Кечик більш детально розглядають структуру уроку із застосуванням групової освітньої діяльності, що може стати в нагоді як студентам педагогічних спеціальностей, так і досвідченим вчителям.

Так, компонентами вступної частини групового заняття, автори визначають власне вступ, правила, знайомство та очікування. До прикладу, під

час вступу відбувається представлення команд, повідомлення теми та ознайомлення з організаційними особливостями роботи. Визначаючи правила, ініціатива має максимально передаватися учням, а вчитель наголошує на їх дотриманні. Формулювання очікувань від спільної діяльності допоможе правильно спрямувати роботу групи, тому група має домовитись щодо бажаного результату.

Основна частина групового заняття включає:

а) блок визначення та актуалізації проблем: введення учасників у тему заняття, виявлення причин її актуальності;

б) блок пошуку шляхів розв'язання проблеми та надання необхідної для цього інформації: застосування вправи, конкретних дій для розв'язання поставлених завдань;

в) блок розвитку практичних навичок: формування нових практичних навичок певних дій або зміна відповідних старих стереотипів.

На завершальній частині групового заняття використовуються спеціальні вправи, які дозволяють підбити підсумки заняття, з'ясувати, чи справдились очікування учасників та отримати зворотний зв'язок (незавершені речення, голосування, опитування по колу, оцінювання за шкалами тощо) [56].

На нашу думку, така структура групового заняття найбільш підходить для практики ранкових зустрічей, які застосовуються в початковій школі.

Науковці та педагоги-практики пропонують технології, методи та прийоми групової роботи, які можна застосовувати на різних етапах уроку. Так, О. Буряк та О. Кечик рекомендують такі методи групової роботи: інформаційне повідомлення (мінілекція від вчителя), мозковий штурм та вправи на знайомство, з'ясування очікувань, згуртування, сприяння міжособистісному спілкуванню, стимулювання взаємодії та формування команди; рухливі вправи та ін.

Низку технологій групової роботи можемо побачити у науково-методичному посібнику О. Пометун та Л. Пироженко «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання». Так, серед інтерактивних технології кооперативного навчання автори виділяють: роботу в парах, ротаційні

(змінювані) трійки, два – чотири – всі разом, карусель, роботу в малих групах, акваріум.

До технологій колективно-групового навчання дослідниці відносять: обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючи – учусь («кожен учить кожного», «броунівський рух»), ажурна пилка («мозаїка», «джиг-со»), аналіз ситуації (case-метод), вирішення проблем, дерево рішень [57].

Під час групової роботи вчителю необхідно дати дітям чіткі інструкції щодо способів взаємодії. Так, вчитель під час групової роботи має спостерігати за роботою груп, може працювати як консультант / наставник, допомагаючи вирішенню конфліктних ситуацій або пропонуючи конструктивні варіанти вирішення завдань; організувати обговорення варіантів у бажаній послідовності; оцінювати роботу груп разом з дітьми. За потребою педагог може стати членом однієї з груп [28].

Педагог має врахувати, що темп роботи групи і просування у виконанні отриманого завдання залежить від її складу, а кожен учень сприймає й обробляє інформацію в залежності від його індивідуальних особливостей [25].

Т. Гільберт, С. Тарнавська, Н. Павич визначають такі завдання вчителя під час організації групової роботи:

- організувати самостійну діяльність учнів;

- пояснити мету роботи;

- учити самостійно здобувати знання, критично осмислювати отриману інформацію;

- формувати вміння робити висновки, вирішувати проблеми та ін. [5]

Визначальним для групової навчальної діяльності учнів є конструктивне співробітництво.

Співробітництво або кооперація є спільною діяльністю для досягнення загальних цілей, в межах якої індивідууми прагнуть одержати результати, що є вигідними для них самих і для всіх інших членів групи. Співробітництво, порівняно з конкуренцією, й індивідуальними зусиллями, приводить до більш

високих досягнень і більшої продуктивності; турботливих, чуйних і відданих взаємин; психологічного здоров'я дітей, соціальної компетентності і самоповаги.

Саме оволодіння суттєвими компонентами співробітництва дає можливість вчителям застосовувати кооперативне навчання в межах звичайних уроків; перебудовувати уроки так, щоб вони відповідали певній навчальній ситуації і дозволяли корегувати недостатній пізнавальний рівень розвитку учнів; діагностувати проблеми, що можуть виникнути в деяких учнів при кооперативному навчанні, і втручатися, щоб збільшити ефективність навчання в групі [57].

Також під час групової ФОПД важливо формувати в учнів толерантність – повагу, прийняття особистості. Толерантність, як зазначає М. Горварт, передбачає готовність прийняти інших такими, які вони є, та взаємодіяти на основі згоди. З іншого боку групова робота надає можливість формування толерантності: розуміти інших; знаходити шляхи взаємодопомоги і взаємодії; використовувати мирні засоби для розв’язання конфліктів; виховувати доброту, співчуття, чуйність, милосердя, дружелюбність [8].

Вчителі мають усвідомити, що у процесі виховання толерантності під час інтерактивного педагогічного спілкування на учнів покладається відповідальність за зроблений ними вибір, обране рішення [7].

На важливості стилю педагогічного спілкування, зокрема 6-річних дітей, наголошує і Е. Задоя, оскільки відбувається формування навчальної діяльності і першокласники відрізняють сильною сприйнятливістю і піддатливістю до педагогічних впливів [18].

Для ефективного співробітництва учитель має навчити учнів слухати, не перебивати; стримувати негативні емоції; толерантно критикувати товариша; лаконічно й зрозуміло висловлювати власну думку; під час звернення до співрозмовника демонструвати оптимальну позу для спілкування (голова повернена до співрозмовника, погляд в очі) [30].

Молодші школярі, як правило, мають бажання та готові працювати разом, тому що спільна діяльність створює ситуацію успіху та приносить задоволення.

Разом з тим, зауважує Н. Кравець, вчителю не варто сподіватись, що об'єднавши учнів у групи можна швидко отримати ефективний результат. Так, учні можуть втратити інтерес до виконання завдання через невміння узгодити свої дії з діями інших [24, с .32].

Проаналізуємо умови ефективності групової роботи.

Так, С. Дубяга наголошує на важливості предмета (теми, проблеми) для застосування групової форми роботи, а також достатній рівень сформованості в учнів здатності засвоювати правила та норми поведінки [13].

Т. Гільберт, С. Тарнавська та Н. Павич акцентують на чіткості формулювання завдань / інструктажу щодо роботи, розподілі ролей (на перших етапах за допомогою вчителя), відзначають важливість формувати вміння учнів пояснювати одногрупникам інформацію та свої думки. Вчителю для ефективної організації групової роботи автори рекомендують приділяти увагу всім групам однаково, за потребою виправляти помилки (але не критикувати перші висловлювання), не давати відповіді на запитання, якщо їх може дати хтось з учнів та ін. [5]

З-поміж дидактичних умов організації групових форм навчальної роботи Є. Задоя, можна виділити:

- формування позитивної мотивації до групової навчальної роботи;
- врахування готовності учнів до різних форм співробітництва;
- наявність емоційно-позитивного спілкування вчителя з учнями і учнів один з одним та ін. [18]

Н. Мосьпан наголошує на методичній обґрунтованості того чи іншого виду групової навчальної діяльності; правильності формування груп; продумуванні структури уроку з використанням групової ФОПД; регулюванні міри вчительської допомоги [34]. В свою чергу І. Талаш пропонує зосередити увагу на діяльності слабких учнів; заздалегідь інструктувати ланкових, спрямовуючи їхню роботу в групі та не створювати ситуації змагання на швидкість виконання завдання [58].

За результатами дослідження можливостей групових форм діяльності в

розвивальному навчанні, К. Нор виділила такі вимоги:

- мета діяльності має бути усвідомленою;
- завдання повинні викликати пізнавальний інтерес, мати проблемний характер та достатній рівень складності;
- навчальні завдання мають сприяти реалізації здібностей дітей, стимулювати до самоконтролю, тренувати довільну увагу;
- забезпечити активність кожного члена групи та налагодити систему обліку діяльності кожного;
- забезпечити поступовий перехід від завдань репродуктивного характеру до виконання творчих завдань та ін. [37]

Визначаючи вплив вчителів на організацію групової роботи Е. Хаммар та К. Гранстрем (E. Hammar, K. Granström), зазначають, що вчитель виконує роль «аранжувальника» та «супровідника» (“arranger” and “supporter”). Перша роль (arranger) передбачає організацію, контроль групової роботи та надання інструментів, які сприяють співпраці. Друга роль (supporter) є, на думку дослідників, головною складовою успішного процесу та результату групової роботи. Учитель повинен бути уважним і не має залишати учнів під час їхньої роботи. Важливо, щоб вчитель давав відгук про діяльність учасників групи. Якщо учні відчувають відсутність інтересу з боку вчителя або якщо педагог залишає учнів самостійно розбирати проблеми, діти втрачають інтерес до завдання [63].

Таким чином, вчителі мають усвідомлено поставитися до впровадження групової форми організації пізнавальної діяльності учнів, адже її ефективність залежить від правильно дібраних методів (прийомів, технологій) роботи, вдалого об’єднання, об’єктивного оцінювання діяльності учнів, розподілу своєї уваги так, щоб кожна група й кожен її учасник змогли досягнути поставлених навчальних цілей. Інтеграція групової роботи у повсякденну практику дозволяє учням краще справлятися зі складними / проблемними завданнями, сприяючи глибшому розумінню та запам’ятовуванню матеріалу, та, загалом, покращує результати навчання учнів.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

2.1. Стан готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів

Як зазначено у параграфі 1.3., готовність майбутнього вчителя до групової форми організації пізнавальної діяльності молодших школярів ми визначаємо як інтегративну особистісну якість, що передбачає наявність сприятливого мотиваційно-ціннісного ставлення до групової роботи та володіння ефективними способами її організації.

У цьому контексті у процесі підготовки майбутнього вчителя до групової ФОПД потрібно сформувати:

- позитивне ставлення до групової ФОПД;

- систему знань про різноманітні форми організації пізнавальної діяльності та, зокрема, технології, методи, прийоми групової роботи;

- навички та вміння застосовувати ці знання в практичній діяльності;

- особистісно-професійні якості, які необхідні для організації групової ФОПД: організаторські, комунікативні здібності, креативність, інноваційність, спостережливість, вміння розподілити увагу та ін.

Пропонуємо готовність вчителя початкових класів до групової ФОПД визначати за такими критеріями та показниками:

1. Мотиваційний критерій, що характеризується сформованістю позитивного ставлення до групової ФОПД та усвідомленням її важливості; спрямованість до забезпечення суб’єкт-суб’єктної взаємодії в освітньому середовищі; наявність емоційно-позитивного спілкування з учнями під час організації групової роботи.

2. Когнітивний критерій включає знання студента про різноманітні форми організації пізнавальної діяльності; види та способи групової ФОПД; технології, методи та прийоми роботи, які можна застосувати при роботі в групах; способи об'єднання дітей у групи; прийоми оцінювання діяльності всієї групи загалом та кожного учасника зокрема; основні стратегії для посилення взаємодії учнів; розуміння етапів підготовки дітей до групової роботи та структури групових занять.

3. Діяльнісний критерій включає здатність організовувати різні форми пізнавальної діяльності дітей; застосовувати доцільні види, технології, методи та прийоми групової роботи; формулювати завдання, здійснювати інструктаж щодо групової роботи; застосувати найбільш ефективні варіанти організації групової та міжгрупової взаємодії молодших школярів, керувати роботою молодших школярів опосередковано, на засадах співпраці; забезпечувати активність кожного члена групи; враховувати готовність учнів до різних форм співробітництва; забезпечувати взаємооцінювання результатів навчання під час парної та групової роботи; формувати в учнів вміння співпрацювати на засадах партнерства.

Визначені критерії та показники були покладені в основу оцінювання рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до використання групової форми організації пізнавальної діяльності – високого, середнього, низького**.**

Так, високий рівень готовності характеризується позитивним ставленням до групової ФОПД, усвідомленням її значущості в контексті реалізації провідних засад Концепції НУШ; спрямованістю до забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі; наявністю емоційно-позитивного спілкування з учнями під час організації групової роботи; вільним володінням та самостійним оперуванням знань про різноманітні форми організації пізнавальної діяльності, види та способи групової ФОПД; технології, методи та прийоми роботи, які можна застосувати при роботі в групах; прийоми оцінювання діяльності всієї групи загалом та кожного учасника зокрема; основні стратегії для посилення взаємодії учнів; розуміння етапів підготовки дітей до групової

роботи та структури групових занять; здатністю організовувати різні форми пізнавальної діяльності дітей; застосовувати доцільні види, технології, методи та прийоми групової роботи в типових та нетипових ситуаціях відповідно до етапу уроку; пропонувати оригінальні способи об'єднання дітей у групи; формулювати завдання, здійснювати інструктаж щодо групової роботи; застосувати найбільш ефективні варіанти організації групової та міжгрупової взаємодії молодших школярів, керувати роботою молодших школярів опосередковано, на засадах співпраці; забезпечувати активність кожного члена групи; враховувати готовність учнів до різних форм співробітництва; забезпечувати взаємооцінювання результатів навчання під час парної та групової роботи; формувати в учнів уміння співпрацювати на засадах партнерства; здатністю робити висновки щодо ефективності / неефективності роботи в групах.

На середньому рівні здобувач має позитивне або нейтральне ставлення до групової ФОПД; намагається забезпечувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію в освітньому середовищі; на репродуктивному рівні володіє знаннями про форми організації пізнавальної діяльності, види та способи групової ФОПД, технології, методи та прийоми роботи, які можна застосувати при роботі в групах; прийоми оцінювання діяльності всієї групи загалом та кожного учасника зокрема; основні стратегії для посилення взаємодії учнів; розуміє етапи підготовки дітей до групової роботи та структури групових занять; здатний організовувати різні форми пізнавальної діяльності дітей за допомогою керівника практики або вчителя-наставника; застосовує різні види, технології, методи та прийоми групової роботи в типових ситуаціях; використовує типові способи об'єднання дітей у групи; не завжди чітко формулює завдання та здійснює інструктаж щодо групової роботи; намагається застосувати ефективні варіанти організації групової та міжгрупової взаємодії молодших школярів, керувати роботою молодших школярів; не завжди враховує готовність учнів до різних форм співробітництва; потребує допомоги в оцінюванні результатів навчання під час парної та групової роботи.

На низькому рівні студент має нейтральне, слабковиражене або негативне

ставлення до групової ФОПД; не вміє забезпечити суб'єкт-суб'єктну взаємодію в освітньому середовищі; має фрагментарні знання про форми організації пізнавальної діяльності, види та способи групової ФОПД, технології, методи та прийоми роботи, які можна застосувати при роботі в групах; слабко володіє прийомами оцінювання діяльності як групи загалом, так і кожного учасника зокрема; поверхово розуміє етапи підготовки дітей до групової роботи та структури групових занять; здатний організовувати різні форми пізнавальної діяльності дітей тільки за допомогою керівника практики або вчителя-наставника; епізодично застосовує різні види, технології, методи та прийоми групової роботи в типових ситуаціях; використовує типові способи об'єднання дітей у групи; має низьку здатність у формулюванні завдань та інструктажу щодо групової роботи; має низьку здатність керівництва роботою молодших школярів у групі; потребує допомоги в оцінюванні результатів навчання під час парної та групової роботи.

Для визначення рівня готовності майбутніх педагогів до організації групової роботи молодших школярів було застосовано такий діагностичний інструментарій:

- самооцінка готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями [14, с. 205];
- методика «Ставлення майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії вчителя з учнями» [14, с. 210];
- самооцінювання та взаємооцінювання умінь інтерактивної взаємодії студентами [14, с. 211];
- методика діагностики рівня педагогічної співпраці в процесі навчання [40, с.75];
- методика «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей – КОС» (В.В. Синявського і Б.О. Федоришина) [46];
- методика дослідження креативності [46];
- методика «Психологічна готовність педагога» [39, с. 17];
- анкетування обізнаності студентів щодо групової ФОПД та її

застосування під час практики;

- спостереження за педагогічною практикою студентів;
- аналіз конспектів уроків студентів;
- спостереження за діяльністю студентів в групах під час лекційних та практичних занять.

Розглянемо запропонований діагностичний інструментарій більш детально.

Перед основною частиною запитань самооцінки готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями [14, с. 205], у студентів з'ясовують обізнаність щодо прикладів навчання у взаємодії вчителя з учнями за досвідом власного навчання у школі, а саме, зміст такої роботи та на якому уроці проводилась. Потім здобувачі дають відповідь на 30 запитань з метою виявлення таких показників готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями, як: орієнтованість на партнерство (№ 1-10), наявність знань щодо особливостей використання інтерактивної взаємодії (№ 11-20), рефлексивних умінь студентів (№ 21-30).

Крім того що запитання дозволяють з'ясувати ставлення до групової роботи, також можна визначити показники когнітивного критерію через такі запитання:

- Який відсоток робочого часу на уроках слід відводити на інтерактивну взаємодію з учнями?
- Яким є оптимальний склад міні-групи за кількістю учнів?
- Що потрібно зробити при плануванні інтерактивної взаємодії з учнями? та ін.

За допомогою анкети «Ставлення майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії вчителя з учнями» [14, с. 210] визначається позитивне, невизначене та негативне ставлення до інтерактивної взаємодії. Так, в ході аналізу відповідей на запитання анкети з'ясовується розуміння:

- ефективності інтерактивної взаємодії;
- умов, які створюються під час такої взаємодії;

- ролі вчителя;
- значення для учнів тощо.

Анкета (бланк, який надається здобувачам) самооцінювання та взаємооцінювання [14, с. 211] дозволяє з'ясувати розвиток інтегративних та організаторських умінь. Цінність такого самооцінювання в тому, що визначається готовність / вміння самих студентів співпрацювати в групі. На наше глибоке переконання, якщо студенти самі бажають та вміють працювати в групі, то такі вміння їм легше буде формувати і у молодших школярів. Отже, в ході заповнення бланка здобувачі оцінюють свої вміння та вміння своїх партнерів. До прикладу, серед інтегративних є вміння домовлятись, знаходити спільну мову, узгоджувати різні погляди та ін. В свою чергу серед організаторських вмінь є такі: вміння розподіляти роботу, контролювати партнерів, допомагати партнерам в інтересах спільного результату.

За допомогою методики діагностики рівня педагогічної співпраці в процесі навчання [40, с. 75] можна визначити чи є майбутній вчитель початкових класів прихильником педагогічного співробітництва, або має помірковане ставлення до співпраці, або характеризується негативним ставленням до організації спільної діяльності з учнями в освітньому процесі. Відповіді на запропоновані запитання та, загалом, дана діагностика визначає рівень педагогічної співпраці, що є важливим не тільки при груповій, а й при фронтальній роботі.

Методика «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей – КОС» [46] відповідно дозволяє визначити рівень розвитку комунікативних та організаторських схильностей в різних сферах діяльності та спілкування. Як і в анкеті самооцінювання та взаємооцінювання інтегративних та організаторських умінь, методика дозволяє не тільки виявити схильності до організації групової / колективної роботи, а й визначити бажання / небажання працювати самим здобувачам у групі / колективі. Так, варто докладно аналізувати відповіді студентів на такі запитання:

- Чи полюбляєте Ви придумувати та організовувати зі своїми товаришами різні ігри і розваги?

- Чи полюбляєте Ви брати участь у колективних іграх?

- Чи охоче Ви беретеся до організації різних заходів для своїх товаришів?

- Чи правда, що Ви не дуже впевнено почуваєте себе в оточенні великої групи своїх товаришів? тощо.

За результатами методики встановлюється низький, середній, високий та дуже високий рівень комунікативних та організаторських здібностей.

Оскільки для об'єднання дітей у групу, обрання спікера та підготовки завдання для групової роботи потрібна креативність, то для її визначення можна скористатися методикою дослідження креативності [46, с. 319]. Ця методика дозволяє виявити рівень творчих здібностей та побудувати так званий «психологічний креативний профіль»: рефлексуючий креативний компонент образу «Я-реальний» і уявлення про образ «Я-ідеальний», а порівняння цих двох образів дозволяє визначити креативний резерв і творчий потенціал особистості. До того ж аналіз методики дозволяє з'ясувати наявність / розвиток таких якостей креативності: творче мислення, допитливість, оригінальність, уява, інтуїція, емпатія, емоційність, почуття гумору, творче ставлення до професії.

Методика «Психологічна готовність педагога», розроблена Н. Павлик [39, с. 17], містить твердження, які дозволяють визначити рівень сформованості показників ціннісно-мотиваційного, креативно-когнітивного, морально-комунікативного, емоційно-вольового компоненту психологічної готовності, що визначені авторкою методики. Серед тверджень, запропонованих дослідницею, найбільш цінними для нашого дослідження є такі:

- Я щиро прагну допомогти учням налагодити стосунки і міжособистісне спілкування.

- Мені дуже подобається групове спілкування і командна робота.

- Я завжди прагну до лідерства і керування групою людей.

- Працюючи з групою учнів, зазвичай я досить толерантний до інших поглядів.

- Зазвичай я створюю нові неординарні засоби міжособистісної взаємодії з учнями.

- Зазвичай я ефективно керую процесом спілкування людей в групі.

- Мені подобається виконувати роль режисера у навчальному процесі, брати участь у співтворчості з учнями.

- Зазвичай мені вдається ефективно організовувати колектив учнів.

Здобувачі мають дати відповідь «не згоден», «іноді», «цілком згоден», що в подальшому надасть можливість визначити низький, середній, високий рівень показників компонентів психологічної готовності педагога і педагогічних функцій вчителя та загального показника психологічної готовності педагога НУШ до творчої професійної діяльності.

Звернемо увагу на те, що деякі питання, сформульовані в поданих вище анкетах та методиках є некоректними з точки зору основних засад навчання в НУШ, зокрема це питання, які стосуються оцінювання. Тому слід переформульовувати їх, замінюючи оцінювання (бальне) на формувальне.

Запропонований діагностичний інструментарій на констатувальному етапі педагогічного експерименту, що проводився у 1 семестрі 2023-2024 н.р. (листопад-грудень), було застосовано зі студентами відокремленого структурного підрозділу «Економіко-правничий фаховий коледж» Запорізького національного університету за студентами 3 та 4 курсів (15 та 17 осіб відповідно).

Для уточнення рівня сформованості показників визначених вище критеріїв нами було розроблено запитання анкети обізнаності студентів щодо групової ФОПД та її застосування під час практики (додаток А).

Запитання відповідали різним критеріям:

1. Когнітивному: знання видів / способів, методів та прийомів групової роботи, прийомів оцінювання діяльності групи / кожного учасника, способів об’єднання дітей у групи та обрання спікера (в тому числі у дистанційному форматі).

2. Діяльнісному: самооцінювання застосування методів та прийоми групової роботи, способів об’єднання дітей у групи, прийомів оцінювання діяльності групи / учасника під час практики.

3. Мотиваційного: з’ясовувалось ставлення до групової форми організації

пізнавальної діяльності молодих школярів та власний досвід участі у груповій роботі під час занять в коледжі / університеті.

Під час спостереження за педагогічною практикою студентів та підготовки конспектів занять / фрагментів уроків викладачі звертали увагу на:

- чи обрав студент групову ФОПД за власною ініціативою;
- методи / прийоми, які використовували студенти під час групової роботи;
- характер спілкування практиканта з учнями, в тому числі, під час роботи в групах;
- організацію роботи в групах, в тому числі чіткість інструктажів;
- визначення правил роботи в групах та їх дотримання;
- способи об’єднання дітей в групи;
- способи обрання доповідача / спікера.

В свою чергу спостереження за груповою діяльністю студентів під час лекційних та практичних занять було націлено на визначення рівня активності членів групи, дотримання визначених правил, вміння розподілити ролі / завдання у групі, злагодженість співпраці, результативність групової роботи (в тому числі у порівнянні з індивідуальною), ставлення до групової роботи та ін.

Таким чином, визначений діагностичний інструментарій дозволив констатувати переважно середній та низький рівень готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівень готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів

Курс навчання / Рівень	Високий	Середній	Низький
3 курс	1 (6,7%)	8 (53,3%)	6 (40,0%)
4 курс	2 (11,8%)	10 (58,9%)	5 (29,3%)

Аналіз анкет, методик та даних спостережень респондентів дозволив

визначити такі недоліки та проблеми:

- незорієнтованість студентів на активне застосування роботи в групах;
- поверхові, несистематизовані знання видів, способів, методів та прийомів групової роботи, прийомів оцінювання її діяльності та ін.;
- переважно невисокий рівень розвитку креативності, організаторських та комунікативних здібностей здобувачів;
- несформованість вмінь застосувати групову ФОПД під час педагогічної практики;
- небажання брати активну участь у груповій роботі в межах навчальних занять;
- несистематичне застосування / або відсутність групової роботи в межах лекційних та практичних занять в ЗВО та ін.

Означені проблеми потребують перегляду змісту фахової підготовки та підходів до викладання у закладі вищої освіти з метою підвищення рівня готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів.

2.2. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів

На нашу думку, ефективність підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації групових ФОПД підвищиться за таких педагогічних умов:

1) мотивація студентів до вивчення особливостей групової ФОПД та застосування командної роботи під час практики;

2) збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості організації групової форми навчання;

3) формування практичних умінь застосування групової ФОПД під час практичних занять та педагогічної практики;

4) застосування групових ФОПД під час навчальних занять у ЗВО.

Розглянемо визначені умови більш детально.

1) Мотивація студентів до вивчення особливостей групової ФОПД та застосування командної роботи під час практики

Майбутні вчителі мають усвідомити, що групова ФОПД дозволяє задовольнити природне прагнення дитини до спілкування, взаємодопомоги й співпраці та реалізувати мету – розвиток дитини як суб'єкта освітнього процесу [56, с. 4-6]. Крім того групова ФОПД дозволяє тренувати та розвивати критичне мислення учнів та виявляти активну життєву позицію. Вміння співпрацювати в групі – це наскрізне вміння, визначене Концепцією НУШ та Державним стандартом початкової освіти, а також визнано важливим роботодавцями на Всесвітньому економічному форумі у Давосі.

Дійсно, успіх в будь-якій сфері великою мірою залежить від ефективної роботи команди, тому що команди стають ключовим інструментом для організації роботи в сучасному корпоративному світі [35]. Вміння знаходити спільну мову з іншими людьми полегшує трудовий процес. А для цього з дитинства мають розвиватися навички активного слухання, емпатії, толерантності. Це можна зробити запроваджуючи групову ФОПД, починаючи з дошкільного віку.

Отже, включаючи групову роботу в освітній процес, викладачі надають студентам практичну основу, яка відображає реальний світ, в якому представникам будь-якої професії потрібно співпрацювати. Саме під час групової роботи здобувачі вчаться домовлятися, координувати свої дії, поєднувати різні точки зору для досягнення спільних цілей. Це не просто академічні вправи; це основні навички, які високо цінують роботодавці.

Майбутнім учителям початкових класів, варто на собі відчути ефект синергії в тому, що результат спільної роботи, перевершує досягнення від роботи окремих людей. Якщо студенти будуть мати можливість і досвід роботи в групі, то їм з одного боку буде легше працювати в професійній спільноті, а з іншого, розуміючи її значущість, вони будуть її запроваджувати в освітньому процесі

початкової школи.

Куратор студентської групи або викладачі в межах викладання навчальних дисциплін можуть використовувати різноманітні ігри та вправи на розвиток командної єдності. Наведемо декілька прикладів таких вправ, взятих з відкритих джерел (https://naurok.com.ua, https://vseosvita.ua та ін.).

Так, вправа «Вантажимо баржу», сприяє внутрішній мобілізації учасників. В ході гри учасники уявляють, що в центрі розміщена баржа, яку потрібно «завантажити» трьома словами, що починаються на одну і ту саму букву, і кинути м'яча будь-якому іншому гравцю.

Вправа «Групове відео» сприяє об'єднанню учасників групи під час виконання спільної справи та формування сприятливого психологічного клімату. Можна запропонувати студентам зробити відеорозповідь, на тему спільного відпочинку, інтересів або з профорієнтаційної та навчальною метою.

Гра «Правда / неправда» також дозволяє об'єднати колектив та формувати сприятливий психологічний мікроклімат. Так, студентам потрібно розказати про себе два правдивих та один неправдивий факт. Учасники групи мають визначити, що є правдою, а що – ні, та пояснити, чому вони так вважають.

Зміст вправи «Колективна поема» полягає в тому, що учасники по черзі пишуть по одному рядку вірша на визначену тему, при цьому бачать тільки попередній рядок.

Крім того студентам можна запропонувати створити емблему своєї команди, візуалізувати команду своєї мрії та описати її характеристики, виконати спільні проєкти в межах різних дисциплін.

Такі вправи не тільки показують значущість групової ФОПД, а й сприяють згуртуванню студентського колективу та зняттю психоемоційного напруження, що особливо актуальне в умовах воєнного стану в Україні. Досвід спільного навчання, як стверджує C. Rocca, активує практики позитивної взаємозалежності та сприяє інтеграції студентів в університет, посилює мотивацію та зменшує занепокоєння під час сесії [64].

Отже, групова робота сприяє розвитку міжособистісних зв'язків. У

співпраці студенти дізнаються більше про сильні та слабкі сторони один одного, що сприятиме дружбі, почуттю співпереживання, поваги. Ці взаємодії є неоціненними, оскільки вони відображають складність командної роботи в реальному світі, готуючи студентів до майбутніх завдань у будь-якому середовищі співпраці.

2) Збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості організації групової форми навчання

Найкращим варіантом реалізації цієї умови є введення відповідної навчальної дисципліни. Така навчальна дисципліна могла б, до прикладу, мати назву «Організація групової роботи в початковій школі». Іншими варіантами реалізації цієї умови є введення відповідних модулів у фахові дисципліни: педагогіку, дидактику початкової освіти, методики тощо.

Пропонуємо тематику дисципліни / модулів, які варто ввести в систему підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

1. Категоріально-понятійний апарат теорії групової діяльності: «форма організації пізнавальної діяльності», «група», «групова форма організації пізнавальної діяльності».

2. Психологічні механізми міжособистісної взаємодії дітей молодшого шкільного віку.

3. Роль та завдання вчителя в організації групової діяльності.

4. Проблема групової діяльності в історії зарубіжної педагогічної думки.

5. Погляди вітчизняних педагогів на роль групової діяльності в освітньому процесі.

6. Роль та місце групової форми навчання в умовах запровадження Концепції НУШ.

7. Переваги та недоліки застосування групової форми роботи.

8. Етапи запровадження групової форми організації пізнавальної діяльності молодших школярів.

9. Структура уроків із застосуванням групової ФОПД.

10. Правила роботи в групах. Залучення дітей до формулювання правил.

11. Навчання прийомам співробітництва молодших школярів. Моделі співпраці. Формування толерантності

12. Основні види групової роботи: ланкова, бригадна, парна, внутрішньокласна диференціація. Цілі та вимоги до їх організації

13. Технології, методи та прийоми групового навчання

14. Особливості організації групової діяльності під час ранкових зустрічей

15. Способи об'єднання дітей у групи та обрання спікера.

16. Оцінювання результатів групової діяльності та членів групи.

17. Умови ефективності групової роботи.

Так, в ході лекційних занять на вищевизначену тематику, викладачам варто наголошувати, що важливими складниками співпраці є вміння педагога вести діалог, слухати співрозмовника, бути доброзичливим, позитивно реагувати, обмінюватись фактами та емоціями. Запроваджуючи групову ФОПД у власній професійній діяльності (а не під час практики, де з такою діяльністю мають ознайомити вчителі-класоводи) майбутні вчителі мають розуміти: перш ніж запроваджувати групову ФОПД потрібно познайомити учнів з особливостями роботи в групах, визначити переваги спільного навчання. Таким чином, керівництво класом – запорука успішної роботи в групі. Вчителі повинні підготувати учнів до роботи в групах, що означає навчання дітей плануванню та спілкуванню в команді.

Варто наголошувати, що організація групової роботи залежить від особливостей класу, який поділятиметься на групи, складу самої групу, часу та місця проведення.

Необхідно встановити основні правила групової взаємодії. До формулювання правил варто залучати дітей. Слід визначити: як члени групи повинні взаємодіяти один з одним, включаючи такі принципи, як повага, активне слухання та методи прийняття рішень.

Студенти мають усвідомити, що спочатку потрібно об'єднати дітей у групи, а потім давати інструкції щодо виконання завдань. Якщо робити навпаки, то учні можуть втрати увагу та думати про роль у групі, а не зміст завдання.

Потім потрібно зрозуміло та чітко пояснити завдання: що саме мають робити учні; як виглядатиме кінцевий продукт їхньої групової роботи; які критерії оцінювання; який час виділяється на групову роботу. Також слід дати можливість поставити уточнюючі запитання дітям у випадку, якщо вони щось не зрозуміли під час інструктажу. Можна підготувати письмові інструкції або алгоритм роботи.

Визначальним фактором є і мета роботи в групі – вивчити питання, поглибити знання про предмет, виконати практичне завдання або, загалом, навчитися працювати разом.

Так, діяльність у команді має бути тісно пов’язана з навчальними цілями та змістом уроку, і повинна бути продумана так, щоб допомогти учням розширити, поглибити знання або формувати певні уміння, а не просто зайняти їхній час. У більшості випадків спільні завдання мають бути складнішими, ніж ті, що даються для індивідуальної роботи. Так, об’єднуючи свої думки, ресурси та зусилля, групи можуть створити складніший / вагоміший продукт. Крім того завдання для групової роботи повинні бути стимулюючими та викликати в учнів цікавість. Це сприятиме якісній груповій роботі та бажанню учнів працювати разом.

Важливо, щоб час, відведений на роботу в групі, був адаптований до завдання. Іноді варто скоротити зміст «теоретичної» частини уроку для того, щоб дати групам достатній час для роботи.

Умовою успішної роботи в групі є і доступ до спокійного місця для роботи. Також потрібно продумати: як учні будуть фізично розташовані в групах; чи зможуть вони чути один одного; чи достатня площа кімнати / класу для групової роботи.

Успішна робота в групі характеризується зосередженістю членів на завданні, що означає, що вони витрачають час на розуміння та планування роботи. На перших етапах застосування групової роботи вчитель може допомогти розподілити завдання між членами групи та їхні ролі. Так, педагог, до прикладу, може допомогти визначити та призначити різні ролі членам групи,

щоб усі вони були залучені до процесу: записувач, організатор, спостерігач, хронометрист, зв’язок з іншими групами та ін.

Вирішальним моментом командної роботи є те, що всі члени беруть участь у роботі. Учні повинні відчувати особисту відповідальність за успіх своїх товаришів по команді і усвідомлювати, що їхній індивідуальний успіх залежить від успіху групи. Такий тип кооперативного навчання, як правило, призводить до того, що учні сприяють успіху один одного.

Запроваджуючи групову роботу педагог / практикант, має бути переконаним, що учні мають відповідні знання та навички для виконання завдання та вміння співпрацювати: розуміють завдання, можуть зосереджуватися на завданні та планувати його виконання, вміють слухати один одного, пояснювати, ділитися думками. Використовуючи групову роботу під час практики, студенту варто звернутися до вчителя за додатковою інформацією про дітей: їхній досвід, знання та інтереси.

Також необхідно навчити учнів тому, як звітувати про свою роботу та як взаємодіяти зі своїм однокласникам. Потрібно продумувати і етап завершення групового завдання, а саме, спосіб звітування та представлення результату командної роботи. Правила оцінювання мають бути прозорими та надані учням заздалегідь. Учитель також має бути присутнім і доступним для учня під час роботи.

Готуючи студентів до запровадження групової ФОПД, варто їх убезпечити від можливих помилок, до прикладу: можуть виникати зайві витрати часу, коли члени групи намагаються домовлятись; контроль і керівництво роботою груп здійснювати важче, коли кількість груп досить велика; за відсутності конкуренції у межах групи може зникнути стимул до особистих досягнень, оскільки результати кожного члена групи не будуть вважатися його особистим досягнення, а включаються до загального результату; ті, хто менш здатний до інтелектуального напруження, може «заховатись» серед інших, більш сильних, членів групи [кравцова].

Отже, учитель повинен визначити розмір групи, об’єднати дітей групи,

розподілити час, місце групової роботи, регулярно вчити взаємодіяти у команді, давати зрозумілі завдання, визначати критерії групової роботи, виконувати роль фасилітатора.

3) Формування практичних умінь застосування групової ФОПД під час практичних занять та педагогічної практики

Найбільш важливим, на нашу думку, є формування практичних умінь студентів щодо застосування командної роботи. Так, під час практичних занять із фахових дисциплін або в ході викладання окремої навчальної дисципліни «Організація групової роботи в початковій школі», можна запропонувати студентам виконати такі завдання:

- презентувати сучасний досвід вчителів щодо використання групової ФОПД;

- визначити 10 якостей, які мають бути притаманні вчителю, який працює із застосуванням групової ФОПД;

- продумати та запропонувати своїм одногрупникам для вирішення дві ситуації, які могли б виникнути у процесі групової діяльності молодших школярів;

- визначити переваги та недоліки групової ФОПД;

- скласти хмару слів до поняття «командна робота»;

- сформулювати та / або візуалізувати правила групової роботи;

- скласти алгоритм діяльності вчителя під час застосування групової ФОПД;

- запропонувати по 5 варіантів об’єднання дітей у групи в очному та дистанційному форматі;

- запропонувати 7 варіантів обрання спікера для презентації результатів діяльності команди;

- створити картки / чек-листи само- та взаємооцінювання групової роботи;

- скласти каталог ігор для формування групової єдності;

- запропонуйте варіанти розташування столів для групової взаємодії та ін.

Закцентуємо увагу на деяких запропонованих завданнях. Так,

обговорюючи зі студентами важливість правил групової роботи слід наголосити на тому, що такі правила мають пропонувати в першу чергу самі учні, а вчитель допомагає їх формулювати. Потім правила слід записати / візуалізувати та розмістити в доступному місці. Важливо, щоб кожний учасник погодився з визначеними правилами. У випадку порушення правил вчитель або учасники групи нагадують порушнику про це, посилаючись на перелік та наголошують на значенні дотримання цього правила [56, с. 6]. Правила приймаються / пригадуються щоденно на початку групової роботи та, за потребою, доповнюються.

На практичному занятті студенти мають спробувати сформулювати такі правила, щоб мати варіанти, які можна запропонувати учням або доповнити їхні варіанти. Правила можна умовно розділити на дві групи: правила взаємодії та правила виконання групових завдань.

До правил взаємодії можна віднести такі:

- не перебивати один одного;
- не говорити всім одночасно;
- всім слухати одного;
- працювати так, щоб не заважати іншим;
- брати активну участь у виконанні завдань;
- намагатися дійти спільної думки;
- дотримуватися правила «піднятої руки»;
- бути ввічливим, стриманим, відповідальним та ін.

Правила виконання групових завдань:

- уважно прочитайте завдання;
- розподіліть завдання / свою роль у групі;
- виконуйте кожен свою частину роботи;
- дотримуйтесь регламенту;
- дайте оцінку роботи кожного в групі;
- визначте, хто буде спікером від групи (хто повідомляти класу про результати роботи) тощо [Гільберт; Ковшар].

У разі дотриманні таких правил буде вибудована міцна позитивна взаємодія, у якій кожний працює не тільки на власний успіх, а й товаришів, спільно використовуючи можливості, допомагаючи один одному, підтримуючи, заохочуючи і радіючи досягненням товаришів та учням стане зрозумілим те, що зусилля кожного члена групи потрібні і незамінні для успіху всієї групи, а кожен член групи вносить унікальний вклад у спільний результат [57].

Складаючи алгоритм або пам’ятку діяльності вчителя під час групової роботи або готуючись до пробного уроку з використанням групової ФОПД, викладач має з’ясувати чи врахували студенти такі положення:

- методично обґрунтовано обирати той чи інший вид групової навчальної діяльності на конкретному уроці, що визначається метою уроку та специфікою матеріалу, який вивчається;

- продумати структуру уроку з використанням групової ФОПД та, власне, її місце та час;

- регулювати міру вчительської допомоги групам у процесі їх роботи;

- надавати максимальну самостійність учням та допомагати за потребою;

- зробити процес навчання таким же важливим, як і результат;

- допускати можливість помилок;

- узагальнювати й структурувати результати виконання завдання, а також готувати їх до представлення та рефлексії [25].

Оцінювання ситуацій співробітництва є дуже актуальним, але складним завданням для вчителів при організації групової роботи в навчальному закладі. Тому, готуючи чек-листи само- та взаємооцінювання студенти мають врахувати, що роботу учнів в одній групі слід оцінювати об’єктивно і, насамперед, треба враховувати особисті якості учнів, а вже потім – навчальні [58].

Під час формувального етапу експерименту студенти дібрали каталог способів об’єднанні дітей у команди:

- за бажанням учнів, вчителя, капітана команди;
- розрахунок на «перший-другий-третій»;
- за кольором стікера, який прикріплений до стільця учні / до спини;

- «знайди свого»: з мішечка учасники дістають заготовлені різні геометричні фігури (овочі, фрукти, зображення тварин, рослин тощо) і шукають членів команди, які мають такі зображення. Зображення, що дістають учні, варто пов'язувати з темою уроку;
- «пазли»: зображення цілісних фігур / предметів розрізають на потрібну кількість частин (що дорівнює кількості людей у малій групі) та пропонують знайти інші частини, відновити зображення і, таким чином, утворити команди;
- «цукерки»: учасники витягують цукерку з мішечка і за кольором фантика об'єднуються у команди;
- «загадки»: учитель призначає лідерів груп, які отримують картку з текстом загадки; інші діти беруть зі столу листочки, на яких написані відгадки; лідери по черзі читають загадки, діти відгадують і об'єднуються в групи;
- «прислів'я: прислів'я написати на вузькій смужці паперу і розрізати на кілька частин; діти беруть фрагменти прислів'їв і збирають їх в єдине ціле;
- «цитата»: цитата пишеться окремо на аркуші червоного, синього, зеленого, жовтого або інших кольорів; учні витягують по одному аркушу та об'єднуються в групу «за кольором» і «збирають» цитату;
- «звуки тварин»: вчитель у довільному порядку має сказати на вушко, в яку тварину перетворюється дитина; потім діти «шукають» своїх «родичів», відтворюючи звуки своєї тварини;
- «пошуковці»: у приміщенні діти знаходять попередньо названі предмети (олівці, фломастери, ручки, зображення квітів та ін.); знайшовши один із вказаних предметів, діти об'єднуються у відповідні команди;
- «знайди цеглинку LEGO»: подібно до попереднього завдання розкладають цеглинки різних кольорів і діти відшукують їх (в подальшому з цеглинками учні виконують різні завдання);
- «частина мови»: учні витягують слова, визначають частину мови об'єднуються у групи відповідно до неї;
- «математичний вираз»: учні витягують, написаний на стрічці вираз,

обчислюють його значення і об’єднуються у групи відповідно до спільного результату;

- «чат» (підходить для дистанційного формату навчання): учні в чат пишуть своє ім’я; вчитель з мішечка дістає картинки із зображеннями; перша картка – перший учень, який відправив повідомлення і т.д.; учні запам’ятовують своє зображення, потім об’єднуються ті, в кого вони однакові;
- «колесо фортуни» (підходить для дистанційного формату навчання): https://www.fortunewheel.com/, https://uk.piliapp.com/random/dice/, https://youtogift.com/ua/random, https://uk.piliapp.com/random/wheel/, https://g.co/kgs/yr7e3K та ін.

Група, сформована таким випадковим чином, розвиває в школярів здатність прилаштовуватися до різних умов діяльності й до різних партнерів [60]. Разом з тим для тривалої роботи в групах, наприклад, для виконання довготривалого проєкту, при створенні груп потрібно брати до уваги психологічну сумісність дітей, їх бажання, потенціал можливостей для їх успішної спільної діяльності [21, с. 84]

Студентам варто наголосити, що способи об’єднання мають бути такими, щоб кількість учасників в командах була приблизно однаковою. Тому, такі способи як об’єднання за статтю, кольором волосся, очей, одягу, порою року дня народження та ін. не є доцільними, бо кількість учасників такої групи може бути нерівномірною. Проте такі та інші способи підходять для обрання спікера. Дійсно, часто презентують роботу одні й ті ж діти, тому варто також урізноманітнювати способи обрання доповідача, до прикладу:

- за алфавітним порядком прізвища чи ім’я;
- за найдовшим прізвищем чи ім’ям;
- в кого кількість букв імені менша за кількість звуків;
- за найближчим днем народження;
- за допомогою геометричних фігур / зображень: серед трикутників є один квадрат, хто його витягне той і буде спікером;
- за допомогою грального кубика: в кого випаде найбільше/ найменша

кількість кісточок;

- за допомогою короткої і довгої соломинки;
- в кого найсвітліше / найдовше волосся;
- в кого в одязі найбільше червоного та ін.

Перед введенням групової ФОПД, варто запровадити парну роботу, тож студенти мають створити скарбничку відповідних завдань, серед яких можуть бути такі загальновідомі, як: гра «Учитель – учень» (один учень читає, інший виправляє помилки); «Інтерв'ю» (узяти інтерв'ю у партнера на певну тему); «Взаємні запитання» (протестувати та оцінити один одного) та ін.

Для формування ефективної групової взаємодії студенти також можуть дібрати вправи, які можна застосовувати, до прикладу, під час ранкових зустрічей, це: привітання «подарунок», «комплімент»; повторення рухів за одним із однокласників, гра «атоми і молекули», «друкарська машинка», «віддзеркалювання», «вузький місток», «групова скульптура» та інші (https://dytpsyholog.com, https://care-in-action.org/ua).

Результати виконання практичних завдань студенти мають обов'язково апробувати під час педагогічної практики та / або під час ділових ігор в межах студентської групи.

Під час педагогічної практики студенти мають усвідомити, що застосовуючи групову ФОПД не варто вимагати абсолютної тиші: діти мають обмірковувати відповідь на запитання, висловлювати свої думки [58], разом з тим при суттєвому порушенні дисципліни, апелювати до визначених разом правил.

Також студенти мають розуміти, що групова ФОПД потребує більше часу на підготовку, ніж фронтальні уроки, але такі заняття проходять жвавіше, цікавіше і в кінцевому підсумку більше мотивують школярів до подальшого набуття знань [25].

4) Застосування групових ФОПД під час навчальних занять у ЗВО

Крім визначеного значення командної роботи в першій умові, зазначимо, сформульована четверта умова обґрунтована, з-поміж іншого, нормативними

документами. Так, у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)» серед загальних компетентностей є соціальна, що передбачає здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

У професійних компетентностях наявна компетентність педагогічного партнерства, що передбачає здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями, здатність залучати батьків на засадах партнерства та працювати в команді із залученими фахівцями для надання додаткової підтримки осіб з ООП. А професійна компетентність «здатність до навчання впродовж життя» включає здатність взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки [45].

У стандарті фахової передвищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта визначено спеціальну компетентність «здатність до роботи в команді з профільними фахівцями для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами» та відповідний результат навчання «взаємодіяти з колегами, профільними фахівцями та іншими учасниками освітнього процесу початкової школи». У стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня визначено загальну компетентність «здатність працювати в команді». В свою чергу у стандарті вищої освіти магістерського рівня у спеціальних (фахових) компетентностях визначено «здатність до педагогічного партнерства в професійній та науковій сферах» та відповідний програмовий результат навчання «організовувати та управляти освітнім процесом у сфері початкової освіти, налагоджувати співпрацю з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців у стандартних, нестандартних та невизначених ситуаціях» [51-53].

Отже, здатність працювати в команді потрібно формувати і у самих студентів не тільки з метою їхнього згуртування, а під час лекційних та практичних / семінарських занять у ЗВО з навчальною метою.

Так, застосовуючи зі студентами роботу в групі під час навчальних занять також варто проговорити правила роботи: багато в чому вони будуть схожими з тими, що було визначено вище для молодших школярів. Але, варто доповнити й такими:

- обговорювати ідеї, а не особистості;
- утримуватися від оцінок та образ учасників групи;
- висловлювати власну думку в коректній формі та ін.

В порівнянні з груповою ФОПД молодших школярів, в студентській групі більше уваги можна відводити різним способам презентації групової роботи. Так, для якісної презентації важливі: зрозумілий виклад, грамотне мовлення, правильний темп, дотримання регламенту для презентації результатів, правильний темп, наявність цікавих фактів, візуалізація. Усі члени групи повинні бути залучені та нести відповідальність за результати роботи та презентацію.

Оцінювання групової роботи є досить важливим її аспектом, під час якого викладачу варто дотримуватися прозорості, чітких та зрозумілих критеріїв оцінювання, аргументації виставлення балів.

Навчання у мінігрупі підвищує мотивацію студентів, розвиває пізнавальні інтереси та гнучкі навички. Так, групові проєкти в межах фахових дисциплін сприяють розвитку навичок та вмінь:

- розділяти складні комплексні завдання на частини чи етапи;
- делегувати завдання учасникам мікрогрупи;
- планувати завдання та розподіляти час;
- шукати ресурси для виконання завдання
- ділитися конструктивними відгуками щодо виконання завдань іншими;
- неупереджено аналізувати отримані відгуки на виконання власних завдань в межах спільного проєкту;
- розвивати навички успішної комунікації у групі та ін.[59]

Як і у випадку з молодшими школярами та вчителем, стосунки між викладачем та студентами набуває характеру співпраці, тому що викладач не

втручається у роботу груп [20].

Таким чином, на нашу думку підвищенню рівня готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової ФОПД сприятиме: мотивація студентів до вивчення особливостей групової ФОПД та застосування командної роботи під час практики; збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості організації групової форми навчання; формування практичних умінь застосування групової ФОПД під час практичних занять та педагогічної практики; застосування групових ФОПД під час навчальних занять у ЗВО.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань кваліфікаційної роботи:

1. Проаналізовано сучасні тенденції підготовки вчителів початкових класів у наукових дослідженнях. З'ясовано, що професійна педагогічна підготовка переживає етап модернізації та інноваційних змін, пов'язаних зі змінами в початковій освіті, що викликає необхідність узгодження теоретичних концептуальних положень із потребами практики. До стратегічні тенденцій підготовки майбутнього учителя початкових класів науковці відносять: модернізацію змісту підготовки; використання інноваційних методів у професійній підготовці майбутніх педагогів; орієнтація на науково-дослідну роботу; спрямування освітнього процесу у підготовці майбутніх педагогів на забезпечення завдань національного виховання; формування навичок саморегуляції майбутніх фахівців з початкової освіти. Методологічною основою процесу професійної підготовки є фундаментальна, психолого-педагогічна, методична та практична складові. Важливими напрямами підготовки майбутніх учителів початкової освіти до діяльності в НУШ ми визначаємо такі: - підготовка до організації освітнього середовища; - підготовка до впровадження інтегрованого, тематичного та діяльнісного підходів; підготовка до впровадження інноваційних технологій та методів навчання; підготовка до формувального та підсумкового оцінювання; підготовка до інклюзивного навчання та ін. Важливим напрямом визначено підготовку до застосування групової навчальної діяльності, як складової педагогічної освіти.

2. Визначено специфіку групової форми організації пізнавальної діяльності в початковій школі. Розкрито поняття «форма», «форми організації навчання», «групова форма організації навчання», проаналізовано її генезис. З'ясовано, що як правило, групова навчальна діяльність у дослідженнях трактується як організована вчителем спільна навчальна діяльність учнів одного класу, під час якої група отримує завдання, виконання яких потребує спільних

зусиль учнів – спільного планування роботи, обговорення й вибору способів виконання завдань, взаємодопомоги, співробітництва, самооцінювання. Проаналізовано оптимальну кількість складу групи, ознаки, види, форми, методи, моделі, переваги та недоліки групової роботи. Зокрема, встановлено, що науковці серед переваг визначають: формування вмінь планування, контролю, взаємоконтролю, рефлексії, розподілу обов'язків; зростання обсягу виконаної роботи; відбувається взаємонавчання; підвищується мотивація кожного учня до засвоєння теми; розвиваються вміння розв'язувати конфліктних ситуацій тощо.

3. Обґрунтовано роль вчителя в організації групової діяльності молодших школярів. Зокрема встановлено, що здатність вчителя організовувати групове навчання обумовлено трудовими функціями та відповідними компетентностями, визначеними Професійним стандартом. Готовність майбутнього вчителя до групової форми організації пізнавальної діяльності молодших школярів ми визначили як інтегративну особистісну якість, що передбачає наявність сприятливого мотиваційно-ціннісного сталення до групової роботи та володіння ефективними способами її організації. Визначено сутність діяльності вчителя під час підготовки до запровадження групової роботи та зміст діяльності на різних етапах уроку із застосуванням командної взаємодії.

4. Визначено, що у процесі підготовки майбутнього вчителя до групової ФОПД потрібно сформувати позитивне ставлення до групової ФОПД; систему знань про різноманітні форми організації пізнавальної діяльності та, зокрема, технології, методи, прийоми групової роботи; навички та вміння застосовувати ці знання в практичній діяльності; особистісно-професійні якості, які необхідні для організації групової ФОПД: організаторські, комунікативні здібності, креативність, інноваційність, спостережливість, вміння розподілити увагу та ін. Охарактеризовано критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники та рівні (високий, середній, низький) відповідної готовності.

Розроблено діагностичний інструментарій для визначення стану готовності майбутніх вчителів початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів, що включає: самооцінку готовності майбутніх

учителів до інтерактивної взаємодії з учнями; методику «Ставлення майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії вчителя з учнями; самооцінювання та взаємооцінювання умінь інтерактивної взаємодії студентами; методику діагностики рівня педагогічної співпраці в процесі навчання; методика «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей»; методика дослідження креативності; анкетування обізнаності студентів щодо групової ФОПД та її застосування під час практики; спостереження за педагогічною практикою студентів; аналіз конспектів уроків студентів; спостереження за діяльністю студентів в групах під час лекційних та практичних занять.

5. Обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів: 1) мотивація студентів до вивчення особливостей групової ФОПД та застосування командної роботи під час практики; 2) збагачення змісту підготовки теоретичними знаннями про особливості організації групової форми навчання; 3) формування практичних умінь застосування групової ФОПД під час практичних занять та педагогічної практики; 4) застосування групових ФОПД під час навчальних занять у ЗВО. Надано рекомендації щодо впровадження визначених умов, що сприятимуть підвищенню рівня готовності майбутніх вчителів до застосування групової ФОПД молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: http://sum.in.ua/s/ghotovnistj s

2. Барановська О. В. Дидактичні можливості групової роботи в умовах змішаного навчання в початковій школі: виклики воєнного часу. *Modern problems of science, education and society*: Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2023. P. 430-435.

3. Буздуган О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної взаємодії з батьками учнів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2013. 20 с.

4. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів ВНЗ. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001.

5. Гільберт Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа: методика інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2019 256 с.

6. Горват М. В., Мовчан Т. М., Кузьма-Качур М. І. Діагностика готовності студентів до виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів. *Наука і освіта*. 2017. № 12. С. 151-157.

7. Горват М. В. Педагогічні умови виховання толерантності у молодших школярів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 34. С. 57-60.

8. Горват М. Проблема виховання толерантності у молодших школярів в умовах інтерактивного спілкування. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 43(1). С. 148-153.

9. Горват М. В. Сучасний урок в початковій школі: шляхи його удосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2012. Вип. 25. С. 56-58.

10. Дейниченко Г. В., Дейніченко Т. І., Кабанська О. С. Групові форми навчання в історії педагогічної думки. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі*: матеріали ІІ науково-практичної конференції молодих учених (м. Харків, 14-15 травня 2020 р.). Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. С. 47-50.

11. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія: в 2-х т. Т. 2. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2015. 376 с.

12. Дубініна О., Бурлаєнко Т. Реалізація методу «критерійний калейдоскоп» у діяльності з обдарованою молоддю як інноваційна практика освіти. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2020. Вип. 2. С. 51-60.

13. Дубяга С. М. Педагогічні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта». Мелітополь: вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с.

14. Дуткевич Т. В., Терещенко В. А. Психологічна готовність майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями: монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2010. 160 с.

15. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

16. Європейські та вітчизняні тренди підготовки майбутніх учителів початкової школи: тезисна теорія та варіативна практика з е-навчанням : монографія / авторський колектив; за наук. ред. д. пед. н. Т. І. Мієр. Німеччина: Карлсрує, 2020. 250 с.

17. Єпіхіна М. А. Базові тенденції професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у контексті сучасних викликів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота».* 2022. Вип. 2 (51). С. 46-49.

18. Задоя Е. С. Дидактичні умови організації групових форм навчальної роботи. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського*. *Педагогічні науки.*

2011. Випуск 1. 33. С. 85-93.

19. Калита Н. Організаційні форми навчання: історія та сучасність. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2014. Вип. 10. С. 229-234.

20. Карплюк С. О. Групова форма організації навчальної діяльності студентів природничо-математичних дисциплін. *Актуальні проблеми математики та методики її викладання*: збірник наукових праць / за ред. канд. фіз.-мат. наук О. Ф. Геруса. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. С. 29-34.

21. Коваленко Є., Микитуха Р. Групова навчальна діяльність учнів як інноваційна технологія. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 81-85.

22. Ковшар О. Організація групової діяльності молодших школярів на уроках української мови. П*едагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2010. Вип. 28. С. 52-59.

23. Колєснік К. А. Особливості організації групової діяльності учнів у початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 26-29.

24. Кравець Н. Ю., Козьма Н. В. Особливості організації групової роботи на уроках української мови у початковій школі. *Наша школа: науково-практичні студії.* 2023. № 2. С. 30-36.

25. Кравцова А. О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації групових форм пізнавальної діяльності: дисер. … канд. пед. н.: 13.00.04. Кривій ріг: 2019. 219 с.

26. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 448 с.

27. Кузьміна О.В. Диференційоване навчання в умовах групової форми навчальної діяльності учнів початкової школи: автореф. дис. … канд. пед. н.: 13.00.09. Харків, 2002. 21 с.

28. Куліда С. М. Групова робота на уроках математики як засіб

активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів молодшого шкільного віку. URL: https://cutt.ly/5euYGI2b

29. Кучеренко І. А. Урок як основний функційний складник класно-урочної системи навчання. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_6

30. Лимар Ю. М., Непон Ю. М. Організація групової та парної роботи учнів початкової школи. URL: https://cutt.ly/LeuSDHtB

31. Луговий В. І. Освіта, навчання, інформація, компетентність : канонізація понять (теоретико-методологічний дискурс). *Історико-педагогічні ситуаці : науковий часопис*. 2011. Вип. 5. С. 11-16.

32. Матвієнко О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня: автореф. дис. … докт. пед. н.: 13.00.04. Київ, 2010. 38 с.

33. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навчальний посібник. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

34. Мосьпан Н. В. Технологія групової діяльності. *Педагогічні науки*. 2011. Випуск 95. С. 166-172.

35. Муха Р. А. Команда, її сутність та особливості розвитку. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4253

36. Назаренко М. Б . Групова форма роботи на уроці. *Педагогіка та психологія.* 2010. Вип. 37. С. 153-158.

37. Нор К. Ф. Групові форми навчальної діяльності як засіб розвивального навчання молодших школярів: автореф. дис. … канд. пед. н.: 13.00.01. Київ, 1997. 20 с.

38. Павлик Н. В. Особливості психологічної готовності сучасного педагога до творчої професійної діяльності в умовах нової української школи : наук.-аналіт. доп. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна НАПН України. Київ : Пед. думка, 2021. 23 с.

39. Павлик О., Білоконна Н., Лисевич О. Професійна підготовка фахівця початкової освіти у нових реаліях. *Український педагогічний журнал.* 2020. № 4.

С. 83-91.

40. Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації / укл. В. Уруський. URL: https://cutt.ly/SejWaKLe

41. Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі: монографія / за заг.ред. Т. В.Товканець. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018. 302 с.

42. Петренко О., Петренко І. Професійна підготовка вчителяпочаткових класівдо виховної роботи в Новій українській школи. *Педагогічна наука і освіта XXI століття.* 2024. № 2(2024). С. 27-38.

43. Покась Л., Юрченко В. Технологія групової діяльності як засіб підвищення ефективності сучасного уроку географії у старшій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 11 (75). С. 715-718.

44. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

45. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ № 2736 Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text

46. Психологу для роботи. Діагностичні методики / укл. М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 2011. 614 с.

47. Ратовська С. В. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до організації групової навчальної діяльності учнів: автореф. дис. … канд. пед. н.: 13.00.04. Ялта, 2010. 30 с.

48. Рома О. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами Lego: дисерт. на здоб. … канд.пед.н.: 13.00.04. Запоріжжя, 2020. 280 с.

49. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 221 с.

50. Сосинець Т., Чосік Л. Використання групової форми навчальної роботи на уроках математики в початковій школі. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 2(9). С. 87-93.

51. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. URL: https://cutt.ly/IejWxMuO

52. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2024 № 480. URL: https://cutt.ly/RejWvgAT

53. Стандарт фахової передвищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр»: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 801. URL: https://cutt.ly/UejWb1EI

54. Стрілець С. І. Оновлення підготовки майбутніх учителів початкових класів: актуальні тенденції та перспективи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 111. С. 317-321.

55. Суходольський В. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи в умовах неперервності педагогічної освіти в університеті. URL: https://cutt.ly/Qejt3hE9

56. Сучасні методи групової роботи з учнями : науково-методичний посібник / укладачі : Буряк О. О., Кечик О. О. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.

57. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. Київ : Видавництво А. С. К., 2004. 192 с.

58. Талаш І. О. Групове навчання як засіб формування навичок самоконтролю учнів початкових класів. *Філологічні студії: Науковий вісник*

Криворізького державного педагогічного університету. 2014. №. 11. С. 308-315.

59. Федорова О., Бабічева М., Степенко О. Шляхи подолання ризиків групової роботи у навчанні іноземних мов. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. № 62. С. 182-191.

60. Шевчук Л. М. Форми й види групової роботі учнів. *Педагогіка психологія.* 2011. № 2(71). С. 54-62.

61. Davidson N., Major C.H. Boundary crossing: Cooperative learning, collaborative learning, and problem-based learning. *Journal on Excellence in College Teaching*. 2014. 25 (3&4). P. 7-55.

62. Hammar E., Frykedal K. Teachers' Talk about Group Work Assessment before and after Participation in An Intervention. DOI: 10.4236/ce.2019.109149

63. Hammar E., Granström K. Teachers' leadership and students' experience of group work. *Teachers and Teaching: theory and practice.* 2012. 3(18). P. 345-363.

64. Rocca C., Margottini M., Capobianco R. Collaborative Learning in Higher Education. DOI: http://www.scirp.org/journal/jss

65. Teachers and Teaching: theory and practice is available online at informaworld. URL: http://dx.doi.org/10.1080/13540602.2012.629842

Додаток А

Анкетування обізнаності студентів щодо групової ФОПД та її застосування під час практики

1. Які види / способи групової роботи Ви знаєте?
2. Які методи та прийоми групової роботи Ви знаєте?
3. Які прийоми оцінювання діяльності всієї групи загалом та кожного учасника Ви знаєте?
4. Запишіть 5-10 способів об'єднання дітей у групи (в тому числі у дистанційному форматі)
5. Запишіть 3-5 способів обрання спікера групи (в тому числі у дистанційному форматі)
6. Які методи та прийоми групової роботи Ви застосовували на практиці?
7. Які способи об'єднання дітей у групи (в тому числі у дистанційному форматі) Ви використовували під час практики?
8. Які прийоми оцінювання діяльності всієї групи загалом та кожного учасника Ви застосовували під час практики?
9. Яке ваше ставлення до групової форми організації пізнавальної діяльності молодих школярів (позитивне, нейтральне, негативне)?
10. Чи охоче Ви берете участь у груповій роботі під час занять в коледжі / університеті?
11. На яких заняттях викладачі використовують групову форму роботи зі студентами?